[illegible]

[illegible]

[illegible] من زائد

لا تحركها مضروبه من الاول قياس [illegible] ابها جاز كون [illegible] ياوى

من واو او لين غير مدغمة قلبت [illegible] يا ونحو وعد

[illegible] ومعاديه [illegible] واخير [illegible] وقري

يا صالح بيننا [illegible] يا وعرية من [illegible] فعلى [illegible]

صفة [illegible] وفعلان [illegible] وقسمة ضيزى

[illegible] فعلى اسما [illegible] تفضيل

فلم حكم الاسم [illegible]

[illegible] وفتحه واو بين علامة مفتوحة وكسرة [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] والواو [illegible]

كوعده [illegible] وقيل [illegible] بالضم

ومصدره فتح عينه جاء بالفتح والكسر نحو ضعة وسعة وبالكسر [illegible]

وطاقة وطيئة ومن [illegible]

ان لم يكن من غيره [illegible]

الجاري نحو [illegible]

والمصدر [illegible] الا

اي لم نحو ... نحو تخشى وتنشر ولا عين ناقص مطلقا نحو حيي وقويا

وان عور واحول وادماء علامي سيمائي اعميا وانت ... من اعمايت

كما تقدم ولا عين فعلان بالتحريك وفعلى نحو جولان وحيدى ورشد

تصحيح الاول عند المبرد والثاني عند الاخفش ولا عين كلمة بمعنى

باب لا [illegible] نحو ... واجتمعت ... صيد م

عن تجاوز معتقل نحو عين لتفعل بابه ولو بمعنى نحو ابتاعوا واستافوا

ولا عينا مبلا من صحيح نحو شبيرة في شجرة ولا قبل مدة زائدة غير واو

الجمع وياءه نحو جواد وطويل بخلاف دعوا واعلون واحقين ولا قبل الف

تثنية وياءيها وياء مشددة ونون تاكيد ... دعوا واعلون ... عصوي دار خشين

فمن ذلك باب التقبيت ساكنا الفا بعد ضمة او كسرة ... [illegible]

[illegible]

غيب ... وا و و حركة ... [illegible]

[illegible]

لعدم تصرفه حسن كليت وقد تبدل الالف من واو او يا ساكنة بعد فتحات نحو

[illegible]

ثابت وصامت والآدر وان بدان ومن احبب كرمناه ... ما قبل يا

[illegible]

متطرفة لها فتحة غير اعرابية تنقلب الفا نحو تقي ودعا ... [illegible]

[illegible]

معلوم من ثلاثي مجرد او احذف عينه كسر فاؤه الكانت ياء ... او واو

[illegible]

مستعملا نحو خفن وبعته واتبعه وسقته ... والا فضت نحو قلن

[illegible]

وعين ماضي المجهول اذا اعلت في معلومه تقلب كسرتها الى مضموم قبلها ...

[illegible]

اشمامها الضم نحو قيل وبيع واختير وانقيد ... تحذف ... [illegible]

[illegible]

واختير [illegible] بالكسر والاشمام والضم [illegible]

المجهول نحو [illegible] والاولى [illegible] جاء صريح الكسر في البابين والكسر العين

[illegible] في غيرهما والا فالمختار الضم والاشمام في الاولين والكسر والاشمام في

الاخير لئلا يلتبس بالمعلوم وظاهر كلام السيرافي لا يوجب الفرق والمتحرك

[illegible] ساكن ليس بلين زائدة ولا مدغمة تنقل حركتها عليه [illegible]

نحو يقوم ويبيع ويقيم [illegible] [illegible] او مصدر نحو معيش ومعيشة او مشتق

منه نحو مقيل ومسير ومقول ومبيع بقلب الضمة [illegible] كسرة والواو ياء

وسيبويه حذف الثاني من الساكنين [illegible] مقول [illegible]

[illegible] معتل العين [illegible]

من علل بعوراء وسند جمع مالشبه وهياكل وهياد صعاليا جيد ونوو مطول

وحوّل واو او ياء في عاين فاعل أُعلّ فعله او لم يكن له فعل كسائف وعائط

وجائزة تتعيّن كمدّة زائدة وقعت بعد الالف نحو مفاعل كرسائل وعجائز بخلاف

نحو جداول ونحو معايش وهمزة ضعيف وكاخرى من حرفي علّة بينهما الالف

نحو اوائل بخلاف طواويس وعواور جمع العوّار مقصور من عواوير وعيائل

جمع العيّل اصله عيايل ولم تشبع الكسرة وقال الاخفش انما هي اخرى

طواوين فضياون ليس شاذ عنده الالف او ياء زائدة وقعت قبل الف مفاعل

او مفاعيل فتقلب لعدم نحو اعد وعوارير وضوارب جمع الاميع يدفع كلمة ولو

حكما تصغيرا بمعنى سكن اولهما ولم يكن مدغم وتقلب ضمتها فقلبها كسرة نحو سيّد

ومرمي وديار وقيام وسليّ [illegible] واجتمع [illegible]

أو خففت نحو [illegible] وقيل [illegible] أما [illegible]

وغيره وقالوا إن كان الأول بدلا لازما [illegible] وإلا لم [illegible] في [illegible]

باب أيّ جمع [illegible] بالضم والكسر [illegible]

[illegible] العين [illegible] وقيل

[illegible] جوازا [illegible]

أصله [illegible] كصيقل وقيل [illegible] كطويل فقلب مع الحركة والسكون وقيل أصله [illegible]

فتح [illegible] وجعل كصغير [illegible] ضمة أو كسرة في حرف مد بعد أحد [illegible]

مثل الضمة كسرة وبعدها [illegible] مثل [illegible] ضمة وبعد [illegible] تحذف نحو [illegible]

ونحو [illegible] [illegible] واو [illegible] بعد ضمة أصلية في لام

المتمكن أو بعده بكسر ما قبلها [illegible] وقلبت قبل زيادة عارضة [illegible] وزيادة

ويجمع ... ولا ... وتقلب ... وتقلب ... عن ... نحو ... قيل

وتبعث الكسرة ... زيادة اللازمة قالوا وشيت نحو ...

الواو والياء المكسورتان

... والياء ... وقالوا ... وهذا شوان من الرمي وان وقعا بعد الواو

... مكسورة ... لازمة نحو طوية وطويان من طوى وقوية وقويان

... وتكسر ما قبل الواو في ... على فعول نحو دلي وشذ الواو ...

ونحو ... في آخر المفرد بعد واو مضمومة نحو مغزوي ...

... وعلى كسرة في المفعول من نحو رضي وقيل فيه من غيره ...

على فعول نحو جثو وعتو وفي افعول نحو ادحي وادحية وجازان

... ذلك ... وان فصل بينهما الساكن واو متطرفة بعد ...

او اكثر ... ولا بعد ضمة وواو ساكنة تنقلب ياء نحو ... واعليا ...

لعد الكسرة في آخر كلمة او قبل زيادة فعلان نحو غزيان من غزو فان خفف

نحو رضي وغزي للكسرة المقدرة ورضيو وغزيو للسكون فاعتبر الاصل

والاصل والفرع في الفتح وشذ اقروة وسواسوة ومقاتوة في جمع مقتوي

وقالوا حنذوة للبس فعلوة بفعلة لعرقية ولو بني لام فعلى اسما كالدنيا

والعليا وقال جماعة تقلب في الصفة محضة كالقصيا او لا كالدنيا و

العليا وشذ الحلوى لا في الاسم كحزوى ونحو فعلى بالفتح اسما كعل

يا لاسم واو كبقوى دون صديا وشذ داهية وثيلاء وكيا لعد

الضمة في آخر فعل نحو بهو ورمو وقضو ونهو مضموما او مخففا

وتقلب بعد الضمة لازمة ولو قبل زيادة عارضة نهران نحو

ورداءٌ وشذّ عباوة وعظاوة وصلاوة بالياء كنهاية لعروض الفارق

بخلاف نقاوة وهداية وبالياء في آخر نحو مفاعل ليسقط رفعا وجرا

وتبدل منها تنوين نحو جوارٍ وغواشٍ وقد تحذف كحذف خطايا تصير كرامي ليغلب

والياء أيضا في باب خطايا كما مر وما يسقط جزما أو وقفا كيغزو بالفعل ضمير علة

أو نون التأكيد فيسقط العلة نحو يغزوا وقولي وشذ اثبات حرف العلة

جزما كإسكانه نصبا وتحريكه رفعا وجرا في رامٍ وجوارٍ ومعانٍ كجري معو

ويرمي قال ماان رأيت ولا أرى في مدى كجواري يلعبن في الصحرا

ومنها الادغام وهو أن تأتي بحرفين من مخرج واحد وفيه الاشكال

والاعلال والتحريك لاذا الجمع المتماثلين في كلمة وسكن الأول

[illegible] وادخوه

مدن الحكم [illegible] منفصل [illegible] نحو [illegible]

قال ابو سعيد [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] حسب [illegible]

قد تزعم بعضهم [illegible] وقت [illegible] بعضهم [illegible]

وحكي زيادة الشدة [illegible]

[illegible]

[illegible]

الا في همزة اخرى ككتب ... وعقق وشرر وسرر ودرر وكون التكرير

نحو قرر وحبب وكون الاول مدغما فيه كجدد وكونه مبتدا كتدون

وسنبين حاله في تتنزل وتتبارك ومنصرفاتها بايراد همزة الوصل

في المصدر والماضي والامر دون نحو تتنزل وتتبارك معلوما بعد متحرك متباعد۲

او مدة وان جمعا في كلمتين فادغام الساكن واجب ان تحرك الثاني

الا في ... مدة وهاء السكتة ممتنع كفي يوم وحديثه ملك والمتحرك

جائز ان لم يتقدمه متحرك او لين وتحرك الثاني نحو مكنا علرض ونوب شبر

ومد ... والاصح وجعل ادغام القراء في نحو شهر رمضان الاخفاء ...

... تشبيه واخفاء كل مثلين من كلمتين بعد صحيح جائز واجازه

اهل

[illegible]

[illegible]

للعين والحاء وسطه وللغين والخاء ادناه [illegible] اقصى اللسان [illegible]

[illegible] من الحنك الاعلى وللكاف ما يليها من اللسان والحنك وللجيم

والشين والياء وسط اللسان وما يحاذيه من الحنك الاعلى

احدى حافتي اللسان الى [illegible] الاضراس [illegible]

ومن ثم [illegible] [illegible] اللسان [illegible]

ذلك [illegible] الاعلى من [illegible] والعليا [illegible]

[illegible]

[illegible] النون من طرف اللسان الى ما بينه وبين فويق الثنايا وبعد

تنحيح الميم [illegible] يدخل في ظهر اللسان قال قطرب والجرمي والفراء

ومخرج [illegible] مخرج اللام والنون والراء واحد وللطاء والدال والتاء طرف

اللسان واصول الثنايا العليا وتسمى ذولقية وللصاد والزاء والسين

طرفه وفويق الثنايا السفلى قال الشيخ الرضي ما بين طرفه والثنايا من غير ان

يتصل بهما وللظاء والذال والثاء طرفه وطرف الثنايا وتسمى اللثوية وللفاء

باطن الشفة السفلى وطرف الثنايا العليا وللباء والميم والواو ما بين

الشفتين بانطباقهما في الاولين وللخيشوم مدخل في الميم وللنون الخفية

الخيشوم فهذه الاصول تسعة وعشرون حرفا ولها فروعها فالفصيح اثنا عشر حرفا

همزة عين [illegible] التفخيم [illegible]

ولام بعد صاد او ضاد او طاء [illegible] ساكنة [illegible]

[illegible] والحيوة وشديد كالجيم شديد بين الشديد والرخو [illegible]

وصاد كالسين نحو تصدر واشمعن وصندوق ونون خفية نحو [illegible] كالواو

شين
كقيل وبيع وغيره [illegible]

وضاد ضعيفة كالظاء وقيل [illegible]

كالجيم [illegible] كالكاف [illegible] مجهورة [illegible]

[illegible]

تحبس النفس من الجريان وحركة [illegible] مهموسة [illegible]

واخرج بعضهم [illegible]

[illegible]

من المجهورة والتاء والكاف من المهموسة كانه طلب الرخاوة مناعبة

للجهر والشدة للهمس والشديدة حرف تحبس الصوت في مخرجها عند اسكانها

اجدك قطبت والرخوة خلافها والمتوسطة بينهما لم يروعنا والمطبقة

ما ينطبق اللسان بالحنك الاعلى صضطظ والمنفتحة عداها والمستعلية

ما يرفع اللسان اليه ضغط خق والمنخفضة غيرها والذلقية ما لم يخل

منها على [illegible] فر من لب والمصمتة غيرها وحروف القلقلة

ما يجمع الشدة والجهر قطب جد وحروف الصفير سزص والهاء

تسمى مهتوتا والراء مكررا والشين متفشيا وكذا الفاء والضاد عند بعض

واللام منحرفا والالف هاويا وقيل المهتوت الهمزة ويقال المهتوف بالفاء

[illegible] الى الثاني الا [illegible] لكون [illegible]

[illegible]

في [illegible] الا

اذا سكن الاول [illegible] تقاربا [illegible]

نحو بنية وصنوان وزنما ونحو قيد [illegible] بخلاف نحو وطر [illegible]

الا [illegible] نحو اذ [illegible] و [illegible]

لا عبرة بسكون كلمتين [illegible]

المخارج للعين والهاء [illegible] نحو [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

كفرطت الا بجعلها تاء فلا يمكن القلقلة الا بالاتيان بالطاء لغرض عدم الجمع بين الساكنين

وهو فاسد ولا غنة النون فيمكن القلقلة بعضها [illegible]

القلقلة بل ثمة اخفاء يسمى به لشبهه به ونبذا كالادغام [illegible]

وتخفف بهم وكادغام الشين في السين وعكسه نحو ذي العرش [illegible]

شيئا وجاء وادغام الجيم في التاء نحو ذي المعارج تعرج وعكسه نحو [illegible]

وادغام الكاف في القاف والراء في اللام نحو [illegible] ويجب اذ كان او لها ساكنا [illegible]

ضميرا [illegible] متصلا واشتد ثقلها [illegible] بخلاف [illegible]

تام اذ يتصل [illegible] المطبقة [illegible] الصاد والضاد [illegible]

[illegible]

يجوز مطلقا كاظلم [illegible] واطلم ويصير [illegible] والادغام [illegible] وان

[illegible] [illegible] [illegible] الدال [illegible] الدال حرز [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] في افتعال [illegible] [illegible] استمع [illegible] [illegible]

[illegible] شبيها به [illegible] نحو [illegible] [illegible] حفظ ورد وعد واما خص

وعن خاشند وان تقدمت دالا وسينا وصادا وطاء مهملة او معجمة وتاء وثاء

وجيما وشينا وجاز من تدغم فيها ويقال في الماضي هدّي وهدّي والمضارع يهدّي

بفتح الفاء وكسره وكسر الياء اتباعا والاخير فيه جمع الساكنين وقد نقل وقرئ

به لا يهدّي والاولى حملها على اختلاس حركة الفاء دون سكونه كذا قال الشيخ

ابن حاجب [illegible] بفتح الفاء وكسره وكذا المصدر [illegible] واسم الفاعل مهدّ

[illegible] الفاء [illegible] واسم المفعول مهدّى [illegible] اذا تقدمها [illegible] الفعل

[illegible]

[illegible]

[illegible] ابدا فيها

في الراء جاء حرفين وقال الرضي [illegible] ابن [illegible]

في [illegible] النون [illegible] والساكنة [illegible] بكسر [illegible]

غنتها في الواو والياء لضعف قربها منها في اللام ولذا [illegible] في الميم غنته

وقيل غنة النون [illegible] تقلب ميما قبل الباء وتظهر قبل حروف الحلق وتخفى

قبل البواقي وقيل الخاء والغين عند بعض لقربهما من حروف الفم ومنها

جمع الساكنين [illegible] للابدال و[illegible] الاسكان [illegible]

[illegible] كون الكلمة [illegible] والثاني مدغما [illegible]

[illegible]

وحيث تكرر ويوم تكرر في نحو اخشى اشد واخشوا يمينه واضربا ابنا وفي الله

واي اسم وجاز فيها حذف الالف والياء معتمدا في الوقف وفي العدد جمع

فيها سواكن نحو دواب وفي غيرها ذكر الثاني الاول مدة اولون ساكنا حذفت

نحو قل وتبعن الفقير وجاد الاثبات مده وجاز عند الكوفية في نحو حلقتا البطان

وفي الارض وبه نحو الرجل وقرى لا تناصرون وعنهو تلهى وقنيا بندف

الياء او الواو المبدلة من الهمزة الساكنة في نحو ثم ايت فيقري ولم يرو بل تكسر والا تحرك

نحو الاسم ولم ابله وشذ حذف التنوين في قوله وحاتم الطائي وهاب

المائي وقرئ بالجمع فما اسطاعوا وهل تربصون وغيرها وحرك الثاني اذا اسكن

فلا اول في فعل يعرف به نحو انطلق ولم يلده ولم يرد عند بني الحجاز والاصل في التحريك

الكسرة ... الجزم تنبيها في الاسم والفعل واصلها الكسرة والسكون فاذا زيل

فاذا حرك ... فلا يعدل عنه الا لوجه كما في وجوب نحو رده ولم يرده وعضه واستعد

... في الغين ... في ذال منذ وميم الجمع وقد قيل ضمة ما قبلها من كسرة وجوازها في نحو

عليهم وبهم ومنها ... بعد الثاني همزة اصلية في كلمة نحو قالت اخرج وقالت اغزي

... زيد النظرة ولقد استهزئ وادع اقتص ودون ثالث ارموا وان امرؤ وان الحكم

وقد يضم اتباعا نحو قل وانقد اليوم ... قم الليل واختيارها في واو الجمع

نحو لا تنسوا الفضل واخشون ومصطفو الله وقد شبه بها او لو استطعنا وقرئ اشتروا الضلالة

بفتح الواو و وجب الضمة [الفتحة] في نحو رده ولم يرده وحكى الضم والكسر والفتح في ولم يلده

وفي نون من مع لام ال وكسره وحذفه ضعيف كفتح من ابنك وضم الرجل

حد منه واختيار ها في نحو الم الله وجوازها في نحو رده ولم يرده دون ردانه

والمختار في نحو رد القوم الكسر وقد يفتح كادخل الدار واضرب الرجل وضمه اقتل

فان تحرك الثاني باتصال ضمير فاعل او نون تاكيد للكلمة سقط منه الاول عاد نحو قولا

وقولن ورون ارمنا وقل الحق وارضا الياء على الحذف والنون على الحركة في

نحو فلم ومن لم يحر الاكثر من اعادة الياء والسكون لعدم الاعتداد بحركة اللام

وعلى هذا عاد لولى وعلى الاكثر عادن لولى ومنها الوقف اي حبس

آخر الكلمة من الوصل باخرى ويختص بالابدال والاسكان وبين بين

[illegible] والزيادة [illegible] احكام قلب التنوين الفا في منصوب مجرد عن تا

ما الامكان

[illegible] اما صرف وسواء الاكثر الا [illegible]

[illegible] الموقف [illegible] الاجوز روم الفتحة [illegible]

[illegible] بعد حذف الهمزة [illegible] تاء التأنيث وميم الجمع وحركة عارضة

[illegible] الروم [illegible] الاشمام ضم الشفتين بعدها والقاء الحركة مع قلب

التنوين [illegible] المجرد من التاء في قوم وان يوقف المقصور بالالف وهمز كل الف

[illegible] من التنوين ضعيف [illegible] والياء في نحو [illegible] ومثنى [illegible] و

حذف النون الخفيفة بعد ضمة والكسرة فيرد ما حذف لاجلها وتقلب بعد [illegible] الفا وكذا النون

اذن وللمازني القاؤها وللمبرد تجويز الوجهين ويبدل تاء التأنيث الاسمية لا تاء كونبت

ومسلمات هاء وفي لغة تبقى وقيل هيهات است قائمتا والاكثر قائمت في الاحوال الثلث وعرفات

شاذا لو قف بالتاء ومعردا بالياء وقلب هاء هيهات قليل و ضعيف [redacted]

والوصل بنية الكلمات في الوقف لفظا وفي العدد معنى اعطى حكمه فيقال في العد مثلى

الوصل [illegible] امراة واحد اثنان بالهمزة وثلثه اربعه خمسه سته بالهاء وسكونه

وثلثه ربعة بالقاء حركة الهمزة عليها وحذفها ويجوز ان ينقل الى سكن صحيح حركات

الهمزة وان يلزم بالنقل وبين مثل وحسبك نحو هذا الردء ومن البطء ومن يقر

منها فيها ايضا يقولون الردى والبطؤ باتباع العين الفاء في الاحوال وعلى الفتحة

من غيرها ان لم يلزم الوزنان نحو هذا البكر ومن بكر واضربه ومنه بخلاف نحو

هذا حبر ومن قفل وجاز فيها الاتباع مطلقا وجوز غير سيبويه نقل الفتحة من غير المنون

وفي بعض تقلب الهمزة رفعا وجرا بجنس حركتها بلا نقلها الى ساكن قبلها نحو بطو وبطي

ولكنها ينفتح ما قبل الالف كرايت بطا وفي قوم تقلب بانت حركتها بنقلها الى

ما قبلها ان سكن وبعده ان انفتح نحو هذا الخبو والبطو ورايت الخبا والكلا ومررت

بالخبي والكلي ومن يقر من الوزنين يقول البطو والردي بالاتباع مطلقا وعند من

تخفف الهمزة في الوصل وهم اهل الحجاز سيما قريش تخفف اولا ثم في موضعه ثم

توقف فيعامل فيما سكن ما قبله حسب بالاسكان والروم والاشمام والتضعيف وحينا

لضيا وبري ومقرو بالوجوه غير الاخير كشي وسوء بعد نقل او ادغام وان تحرك ما قبلها

نحو الخطا بالالف والاكمؤ بواو والاهني بياء وان سبقها الف فاما تسهل مع الروم

او تسكن فيقلب الفا تحذف او تثبت بتطويل وهذا اذا لم تكن منصوبة منونة ففيها عادا

ولا غير ذلك وغير الهمزة إن كان صحيحا ساكنا كالجد متحركا لا ألف فيه منصوب منون ولا يجب

الإشباع حرف موقوف عليه مضعفا أو غيره إلا في القوافي نحو القصبا ويفعل وجب

ومنزل ويزاد الألف في حيهل وقيل حيهلا وفي أنا وأنا للمتكلم نحو لكنا هو الله

ربي وقيل إن وأنه ويلزم هاء السكت في نحو قه وقد في نحو مثل مه ومجيء م

أي في ما الاستفهامية المجرورة بالاسم وقيل وكذا في نحو لا تق ولا تر مما حذف

فاؤه أو عينه ويجوز في غلام وغلامي في المجرورة بالحرف ويحذف ألفها مجرورة

على الأكثر وفي نحو لم يخش ولم يغزو وغلامي ونحو من متحرك ليس حركته إعرابية ولا

شبيهه إعراب ولا هو ما ضمير غائب نحو زيد يا زيد ولا رجل وضرب وضربه و

ومنه وقيل بجوازه في الماضي مطلقا وقيل لا إذا نحو قعد ويجوز بيان الألف

نيما لا يلتبس بالمضاف نحو ذا وهنا وهولاء ويا ربا دون حبلى وحكى الهاء مع التضعيف

اعطلن اشهد واكرمكته ونكرد الكشكشة في اسد نحو اكرمتكش ورأيتكش وتوقف

نحو ياغنم مررت رعا وجد بدون الياء وقيل رددنا وحذف الياء الساكنة في نحو

اني ويا غلامي قليل وفي نحو القاضي اختلف فيه في نحو غلامي ويا قاضي واتفق

على منعه نحو المري ويا مري ومن جوزه وصلا في نحو الكبير المتعال وجب وقفا و

حذف الساكن من الواو والياء واثباته في الفاصلة والقافية وقفا ووصلا فصيح

وحذف الضمير فيهما من صنعوا ولم يغزوا ولم ترمي واني وغلامي قليل والواو والياء

الثابتة وصلا في نحو ضربه وله وبه وفاقا وفي نحو منه وعليه وضربهم ولهم ومنهم وعليهم

عند بعض يحذف كالياء في ته وذه وجاء في الوصل نحو لا ادر وما كنا نبغ ويوم

يات

يات ولو وقف على حرف واحد بوصل الف او هاء فالف كقوله جارية قد وعد تمني ان

تاتيهن او تغلى اوتا اي تاتيني وتسبح دور بالخير خيرات وان شرا فا ولا اريد

الشر الا ان تا وروي فا وتا ويجري الوصل مجرى الوقف واكثر ما يكون في الشعر

ومنها التثنية وتشتمل الزيادة والرد والابدال والحذف المثنى ما جاء بزيادة

الف او ياء بعد فتحة ونون مكسورة في اخر مفرده ليدل على فردين لمعناه و

لو مجازيا كالزيدين والقمرين في زيد وقمر بجعلها بمعنى المسمى بزيد وقمر وقال جماعة

انه يعتبر في التثنية والجمع شركة امرين او امور في اللفظ دون المعنى فيصح عينان

للشمس والميزان بلا تاويل وفتح النون لغة كقوله احب منك الانف والعينانا

وقوله شهري كاربيع وجاد بينهما قد الهم وقرى في الشواذ اتعدانني بفتح النون

ويعرف بانه بالضم ويلزمها الالف في قبائل من العرب فالالف المقصود ان كانت ثالثة مبدلة

من واو او اصلية او مجهولة لم تمل قلبت فيها واوا كعصوان والى اسما ودوان والا ياء

كمصطفيين ومستقصين وارطى وحبلى وكمثرى وكرحى وفتى وكيلى ومتى تسمية نحو باقفية قهقرا

فيان وهذا بابان وقد تحذف الزائدة خامسة فصاعدا في التثنية والجمع بالالف والتاء

كاجرى وقبعثرى وليس بقياس خلافا للكوفية وهمزة الممدودة ان كانت اصلية

تثبت في الاعرف نحو قراءان وحكى قراوان والا فان كانت للتانيث وجب قلبها

واوا في الاشهر وربما قيل حمراوان وحكى حمرايان وقال السيرافي قولهم في لاداوان

وعشواء لاداوان وعشواوان لكراهة الواوين والا جاز نحو كساءان ورداءان وعلباءان

وحكى كسايان وقد تحذف همزة التانيث بعدهما اذا كانتا فوق اربعة نحو خاصعاان وقاصعاان

وخنفساان

وخفف ابو ليس عند نهابتقياس خلافالهم وما حذف آخره منسيا ان رد في

الاضافة رد في التثنية وقيل ابان واخان والا لا ويقال فمان بشدة

فموان وفميان ويقال يدان واما يديان فمثنى يدي كرحي وحا

دميان ودموان وربما عند سيبويه منتنى ذا و برد لام ذات ذوت

ذو يقال ذواتا مال وذواتا مال وقيل ذاتا وتست باوه نحو جادلي فا

والقاصيان كتابة نحو شنيان والشان واما خصيان والبان

فمثنى خصي والي ويثنى مائة والف وكذا غيرهما عند ابي الحسن

ويثنى اسم الجمع والمكسر غير الاقصى متاول الفرقتين والجماعتين كما

لنا ابلان وجمالان ويثنى اسم الجنس لغاية المفرد او النوع

والعلم المركب ان بني صدره دون عجزه ثني وجمع نحو البعلبكان والبعلبكون

فالكلمات مبنيا كسيبويه وخمسة عشر قيل ذو السيبويه وذوو سيبويه

وذوا خمسة عشر وذوو كما يقال في حمد جعلت علما في مثنى ومجموع سمي

بهما ولم يجعل لو عربا منقلب الاعراب ذوا تأبط شرا وذوو وذوا مسلمين

وذوو والمبرد يجوز بني سيبويه وخمسة عشر كما في بعلبك والكلمات اصحابها

ولم يكن كنية نحو صدر [illegible] وعبد امات وعبد مناف فالكلمات

كنية فالجزان او الاول نحو ابو الزيدان واباء الزيدين والوا زيد

واباء زيد ونحو ابن كذا واخو كذا وذو كذا علما كان اولا الكلمات للعاقل

قيل الجمع بنو كذا وذوو كذا واباء كذا واذواء كذا وان لم يكن له كان

لغير وجل ذو عثنون وابن عرس وذو الحجة جمع على بنات وذوات

نحو بنات لبون وبنات عرس وذوات عثنون وذوات القعدة وروى

الاخفش

الاخفش منقوص [illegible] وهو نعش باعتبار اللفظ ابن وان كان لغير عاقل

ومنها الجمع ويستعمل الزيادة والحذف والرد والابدال والتحريك والاسكان

فهو ما كان متغيرا في مفرده او بزيادة في آخره ليدل [illegible]

افراد مسماه وهو قسمان صحيح يبنى بزيادة واو او ياء بعد كسرة

والنون مفتوحة او الف وتاء للقلة وقيل للقلة والكثرة وقيل لمطلق

الجمع ومكسر بخلافه على نوعين الاول قليل مبني لما فوق اثنين الى عشرة

ويعرف [illegible] اربعة افعل لاسم صحيح العين على فعل [illegible] اسم على اربعة

ثالثها مدة وهو مؤنث بتقدير التاء كعناق وذراع وعقاب

[illegible] ذئب وفعل كجبل و[illegible] ضبع وضلع وحقب

وثغرة وظبية وقبة وقوس وسيف ودار وناب ونهار وغراب وطحال

وبرغيث و غراب وجانة وسد في رمضان والابطح في مونث على قدم

خلافا ليونس والفراء وابا على فند وغول وعجز وقتب وعنق خلافا للفراء وافعال

اشوب وشيخ وبوان وقرء وحر وحمل وجلب وجمل ولابل وفنجد ونكد و

نجيز ونجد وعنق ج جنب والناقص وادى على فلو وعدو والاسم على عت

وابل وصفة على شريف وجيد وقد قيل للابطح فيها وجاء في فرد والابطح فيها

فاو همزة او واو كالف ووهم خلافا للفراء وجاد في رطب وطاهر وجواد و

وندبة وفلذة وخربة وحدقة ونمرة وكاثبة وادام وغناء وظعينة و

جبيذة ودار ووقع في طاوس وافعلة للاسم مذكر على اربعة بالهاء

كطعام

كطعام وحمار وغراب ورغيف وعمود ولنحو شحيح ولا اليطرد فيه وجاء في فرخ

وقدح وقرط ودار ولوى وخنزير وشتوة وجرة وعشوة وسحاة وباطن

وناجية ونجي ولضيضة وعتيل وخياع وعقاب وأدحي وخوان و

رمضان وفعلة كنعمة في ولد وشيخ وملح وثني وخليل وغزال

وغلام والثاني كثير وضع لما فوق العشرة وهو كثير منه فعل

كقفل لصفة كاحمر وحمراء وجاء في لدن وعزل وفلك وجمل وذرب

وضيع ومنية وبدنة وازل وعائذ وقليب وعميمة وخرود

وعلوفة ورباع وجراب وأوار وهوان وخوارة ونيوب ولفساء

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة علی رسوله محمد وآله اجمعین اما بعد

[illegible] بدانکه [illegible] کلمه سه قسم است فعل و اسم و حرف

معنی مستقل

فعل کلمه ایست [illegible] برای افهام با یکی از ازمنه ثلاثه ماضی و حال و استقبال چون فتح — مستقبل

کن [illegible] و اسم کلمه ایست موضوع برای معنی

[illegible] از ازمنه ثلاثه و حرف کلمه ایست موضوع برای معنی غیر مستقل نحو ب

[illegible] فعل سه قسم است ماضی مضارع و امر ماضی فعلیست موضوع برای دلالة

بر حدوث کاری در زمانه گذشته و مضارع فعلیست موضوع برای دلالة

بر امری در زمان حال یا استقبال و امر فعلیست [illegible] فرمودن معنی طلب

بامری چون انصر بخوان ماضی و مضارع ... معروف فعل

که منسوب بفاعل باشد یا خفی نحو خلق الله ... مجهول که چنان نبود نحو خلق

الطعام و تحقیق هر یکی یا یید در مضارع و هر یکی معروف مجهول می آید بر اوزان مختلفه

صرفیان فا و عین و لام را برای وزن کلمات قرار داده اند تا اصلی را از زایده ممتاز

سازند و هیئت کلمه را تصور نمایند اصلی حرفیست که در جمیع متصرفات کلمه

یافته شود و در موازنه برابر فا یا عین یا لام افتد و زاید خلاف آن یک معروف

و مجهول هر دو گونه است اثبات و نفی بدان نوّر الله قلبک قلوبنا فیما معنی آن بود

که هر یک ماضی و مضارع بر شش صیغه می آمد موافق عدد اقسام فاعل لیکن ماضی

بر سیزده آمده سه مشترک و باقی خاص و مضارع بر یازده چار مشترک و باقی خاص

چنانکه

[illegible]

فُعِلَتَا فُعِلْنَ فُعِلْتَ فُعِلْتُمَا فُعِلْتُمْ فُعِلْتِ فُعِلْتُمَا فُعِلْتُنَّ فُعِلْتُ فُعِلْنَا

ثلثه و در عين چون كسرها داده فعلی نفی ماضی معروف كرده نحو ما فعل و ما فعل

همانکه بنا و ماضی مجهول را از معروف ساخته اول آنرا ضمه داده و ماقبل آخرش کسره

نحو ما فُعِلَ و ما فُعِلَ الخ فصل بدانکه علامت مضارع چهار حرف است اتين است که در اول لش جا گرد

الف و با صيغه چون نون در ... تا ... فصل مضارع معروف

يَفْعَلُ يَفْعَلَانِ يَفْعَلُونَ تَفْعَلُ تَفْعَلَانِ يَفْعَلْنَ تَفْعَلُونَ تَفْعَلِينَ تَفْعَلْنَ

أَفْعَلُ نَفْعَلُ بحركات ثلثه در عين چون علامت مضارع را ضمه دهی و ماقبل و ماقبل آخر

فتحه مضارع مجهول شود نحو يُفْعَلُ ... لفظ مضارع نده نحو

لن یفعل لن یفعلا الی آخره از مضارع را مستقبل منفی به نفی تاکید بلن الی آخره

در آخر چهار صیغه نصب کند و هفت صیغه نون اعرابی را بیفکند نحو لن یفعل تا آخر

ماضی منفی و مستقبل به نفی جحد بلم و آخر چهار صیغه را جزم کند اگر حرف علت نبود و اگر جحد

بود بیفکند چون ... لم یدع و نون اعرابی را بیفکند نحو لم یفعل لم یفعلا تا آخر

نون ثقیله در آخر مضارع با لام تاکید و در اول آن در آرند نون اعرابی و واو

جمع را که ما قبل آن مضموم است و یای مونث حاضر را که ما قبل آن مکسور است

بیفکنند و بعد نون فاعل الف فاصل آری ما قبل نون ثقیله در تثنیه و جمع

ساکن بود و در جمع مذکر مضموم و در واحد مونث حاضر مکسور و در جای

باقی مفتوح نون ثقیله مکسور باشد اگر پس الف افتد و اگر نه مفتوح بحث

بنهی معلوم بنون ثقیله همچنین مضارع اثبات با لام و نون لیفعلانّ

لیفعلُنّ لتفعلنّ لتفعلانّ لتفعلُنّ لیفعلنانّ لتفعلنّ لتفعلانّ

لتفعلنانّ لافعلنّ لنفعلنّ صیغه حال همچنین است و جز آنکه جزو ساکن است

و در نهی بنون ثقیله ... در نیاید بحث لام تاکید با نون خفیفه

مضارع معروف ... لیفعلَنْ لیفعلُنْ لتفعلَنْ لتفعلُنْ

لتفعلِنْ لافعلَنْ لنفعلَنْ بحث الامر و النهی و آید بصیغه جحد و عمل لم کند نحو

لا تفعل آمد در نهی هم نون ... و بطوریکه ... مکسور که امر

لام امر خوانند در مضارع عمل لم کند و بعضی لام کسوره اند و بنا بدار بصیغه معروف

برای خطاب مضارع معروف بلام امر لیفعل ... فصل بدانکه امر ...

در اینجا هم ... است که نون ...
و خفیفه ... دارد ...

منفیه است و بنای آن از مضارع معروف مخاطب است علامتش آنکه

پیش ما بعد ش ساکن بود همزه وصل مضموم اگر عین مضموم بود وگرنه

مکسور و در آخر آن حکم مجزوم جاری کن امر شود نحو افعل و بحرکات ثلثه در

عین و هر دو نون نهی که منفی است و از ... بدانکه ماضی و امر و حرف مبنی

اصلی و لازم اند و مضارع مگر وقت لحوق نون فاعل و نون تاکید و اسم معرب

هر دو گونه است مبنی آنکه آخر وی بسبب عامل تغییر نیابد نحو من حیث لا

قبول و معرب یعنی کننده اعراب نحو ضرب زید دو نوع است متمکن که جا دهد اعراب

و تنوین را و امکن و منصرف نیز خوانندش و متمکن که جا ندهد کسره و تنوین

مگر بداعیه نحو صدق احمد و نیز سه گونه است مصدر و اسمی که ماخذ فعل

و لیکن بعضی ... مشتق ... اصطلاح ...

با صدا نسبتی و معنی بالتمامی ماده و وضع آن لفظ ...

مرکب ... بعضی مشتق از وی سه وجه است که ...

سه حرف اصلی بود رباعی که باشد چار حرف اصلی بود و خماسی پنج درو

پنج حرف اصلی بود و هر یک دو قسم است مجرد که بود بی زاید چون فرس

جعفر و ... و مزید که در وی زاید هم بود چون حمار و ... عبیل

... اسم بیش از چهار حرف نبود ... ثلاثی ...

ثلاثی مجرد را شش بر بین اوزان آید چون فَعل فِعل فُعل فَعَل فَعِل فَعُل

فُعُل فِعِل فِعَل فُعَل ...

فَعَالَةٌ فِعَالَةٌ تَفْعِيلٌ تَفْعِلَةٌ تَفْعُولٌ فُعُولَةٌ مَفْعَلٌ مَفْعِلٌ مَفْعَلَةٌ

مَفْعِلَةٌ فِعْلَى فُعْلَى فَعَلَانٌ فِعْلَانٌ فُعْلَانٌ فَعُولٌ فَعَالِيَةٌ

فَعْلُوَةٌ وَمَفْعُولٌ وَمَفْعُولَةٌ فَاعِلَةٌ فَعُولٌ مَفْعِلَةٌ فُعُولَةٌ فَعْلُوَةٌ

فَعْلُوَةٌ وَمَفْعُولَةٌ وَجِزَانٌ وَلِلْمُبَالَغَةِ تَفْعَالٌ وَتِفْعِيلٌ وَفَعَلُوتٌ و

فَعْلُولَى فِعْلَةٌ فِعَالٌ ... غير او بناء مفعل مطرد ... كفعلة ...

المحاله واسم مشتق شش قسم است اسم فاعل وزنه من الثلاثي المجرد فاعل

وللمبالغة فَعُولٌ فَعِيلٌ فَعُولٌ فَعَّالٌ فُعَّالٌ مِفْعَلٌ مِفْعَالٌ ...

فُعَلَةٌ فَعِلٌ ونحو ذلك ويزاد التاء للتأكيد نحو علامة وفروقة ومجزامة

واسم مفعول وزنه منه مفعول او فعل فعل فعيل فاعل واسم تفضيل ...

ومفعول ... مفعل فعلة

[illegible]

سيما إذا فَعَل وفَعال والجمع أفاعل وفُعل وفي اسم الشيء مشتق منه مَفعَل

مَفعَلَة مِفعال وقل مِفعال والجمع مفاعيل مفاعل وفعائل وفي اسم ظرف

ومن مصدره مَفعَل ومَفعِل والجمع مفاعل ومَفعِلة ومن نهاية فَعل

فَعْل فُعْل فِعْل فَعَل فَعِل فَعُل فِعَل فُعَل فُعُل افعل فاعل

صُلب جُحش فَرس

فعيل فَعيل فَعول فَعال فِعال فُعال فُعلان فَعلى فُعلى فِعلة فعال

جديد كريم غيور جبان شجاع

فَعلان فُعلان فِعلان فَعلاء فُعلاء وغير ذلك ثلاثي مجرد

فِعلان عريان حيوان عشرة

ومن ذلك ضرب فلس فرس كتف عضد حبر عنب قفل صرد

عنق ودرست در كتف كتف كتف ودر فخذ فخذ فخذ فخذ ودر عضد

عضد وودر ابل ابل وودر قفل قفل وودر عنق عنق ورباعي مجرد

[illegible] مصدر و فعل [illegible] مشتمل بر [illegible]

مشتمل بر [illegible] مزید [illegible] معانی محسوس [illegible]

[illegible]

مصدر و فعل و سایر مشتقات بر دو گونه است ثلاثی و رباعی و هر یک بر دو

نوع است مجرد و مزید لیکن مصدر و مشتق در اطلاق مجرد و مزید تابع فعل اند

ماضی مجرد اند ثلاثی لفظی است که در وی ماضی وی سه حرف اصلی بود

و بس و ثلاثی مزید آنکه در ماضی او سه حرف اصلی بود با زایده یا ماضی او

سه حرف اصلی بود با زیاده و رباعی مجرد آن است که در وی ماضی او چهار

اصلی بود فقط و رباعی مزید آنکه در ماضی او چهار حرف اصلی باشد با زایده

با قا

یا ماضی که در وی چهار حرف یا زیاده بود و در باب اول فعل بیش از

سه حرف نبود و در اینجا وزن شش باب است آنکه ثلاثی مجرد را شش باب است

باب اول فَعَلَ یَفْعِلُ بفتح العین فی الماضی و کسرها فی الغابر الضَّرْبُ زدن

نصر لغة ضَرَبَ یَضْرِبُ ضَرْبًا فهو ضارِبٌ و ضُرِبَ یُضْرَبُ ضَرْبًا فهو مضروب

الامر منه اِضْرِبْ والنهی عنه لا تَضْرِبْ الظرف منه مَضْرِبٌ جمعه مَضارِب

الآلة منه مِضْرَبٌ مِضْرَبَةٌ مِضْرابٌ جمعها مَضارِب و مَضاریب

فعل التفضیل منه اَضْرَبُ و ضُرْبَی والجمع اَضارِب و ضُرَب باب دوم

فَعَلَ یَفْعَلُ بفتح العین فی الماضی و فتحها فی الغابر چون مَنَعَ یَمْنَعُ مَنْعًا باب سیوم

فَعِلَ یَفْعَلُ بکسر العین فی الماضی و فتحها فی الغابر چون سَمِعَ یَسْمَعُ

بحث سیم فعل یفعل بفتح العین فیهما صحیح فتح یفتح گشاده باب سیم فعل

بضم العین [illegible] یفعل [illegible] چون گریم [illegible] است [illegible]

فعل [illegible] شهد یشهد باب ششم فعل یفعل بکسر العین

فیهما [illegible] حسب یحسب [illegible] فضل یفضل [illegible] است [illegible]

از سمع [illegible] است [illegible] طرف

از ملحق [illegible] ابواب [illegible]

و [illegible] باب [illegible] است [illegible]

[illegible] الصرف [illegible] است [illegible]

فعول لا [illegible] معلل [illegible]

یکی بدون همزه وصل و دو با همزه وصل باب تفعلل تسربل یتسربل تسربلاً اه دوم آنکه

مزید رباعی مجرد از باب ... ملحقه باب فعلل ... اخرنجم یخرنجم احرنجاماً باب

افعلال اقشعر یقشعر اقشعراراً اه و جا مصدره فعلیلة ثلاثی مجرد و ...

است ملحق و مطلق و مطلق دو قسمت یکی آنکه ... بود در ماضی او همزه وصل

بود دوم آنکه نبود اول هفت باب است باب افتعال اجتنب یجتنب اه

باب دوم استفعال استنصر یستنصر اه باب سیم انفعال انفطر

ینفطر اه باب چهارم افعوال اعلوط یعلوط اه باب پنجم افعیعال

اخشوشن یخشوشن اه باب ششم افعلال احمر یحمر اه باب هفتم

افتعلوا اثر [illegible] بید [illegible] اند و در ماضی از همزه وصل نمود [illegible] باب

باب اول افعال اکرم یکرم [illegible] همزه را افکندند [illegible]

نیاید اجتماع دو همزه در اکرم باب دوم تفعیل کرم یکرم تکریما

و یکی مصدر [illegible] تفعلة و فعال و فعال و مفعال و تفعال باب سیوم

تفعل تقبل یتقبل تقبلا [illegible] باب چهارم تفاعل تقابل یتقابل [illegible]

و لتشابهت [illegible] تاء در اول و تفاوت بکسر [illegible] واو شاذ است

چون در آید تاء مضارع بر تاء تفعل و تفاعل روا است [illegible]

باب چهارم مفاعلة قاتل یقاتل مقاتلة و جاء قتال و قیتال [illegible]

سوای اهل حجاز علامت مضارع غیر یا را کسره دهند [illegible]

باب [illegible]

یتشنّی [illegible] مضارع اللّی و وجل و نحوه را بشنو ملحق دو قسم

[illegible] رباعی مجرد و ملحق رباعی مزید قسم اول شش باب است باب فعللة

جلبب یجلبب جلببة الخ باب فیعلة حیعل یحیعل حیعلة باب فوعلة جورب

یجورب جوربة اه باب فعنلة قلنس یقلنس قلنسة اه باب فعیلة شریف

یشریف شریفة اه باب فعولة جهور یجهور جهورة اه باب فعلاة قلسی

یقلسی قلساة اه اما ملحق رباعی مزید معلوم است ملحق به تسربل و ملحق

اول هفت باب است باب تفعلل تجلبب یتجلبب تجلببا اه باب تفیعل

تحیعل یتحیعل تحیعلا اه باب تفوعل تجورب یتجورب تجوربا اه باب تفعنل

تقلنس یتقلنس تقلنسا باب تفعیل تشریف یتشریف تشریفا

[illegible] ثلاثی [illegible]

[illegible]

[illegible]

در بیان خاصیات ابواب بدانکه باب اول از ابواب [illegible]

کثرت [illegible] الاقدام [illegible] خاصه [illegible]

مغالبة

[illegible]

التغالبین

و یا بمعنی خاصه [illegible]

[illegible]

می آمده اند و [illegible] اما خاصه [illegible] است [illegible]

خلقه بود

[illegible] مناسبت [illegible] که صفت

[illegible] بیان است [illegible] معدود [illegible]

[illegible] مرغ وهم

[illegible] تقیید [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] رسید [illegible]

[illegible] چیزی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ولمس ما قصد نحو تحکم [illegible]

[illegible]

وموافقهٔ مجرد وافعل وفعل واستفعل وابتداء خاصیت مفاعله مشارکت

است یعنی شریک بودن فاعل ومفعول در فاعلیة ومفعولیة این حرکت

مر دیگر را پیدا نحو قاتل زید عمروا وموافقهٔ مجرد وافعل وفعل وتفاعل

وابتداء وخاصیت تفاعل تشارک است از شریک شدن دو شیء در صدور

وتعلق فعل یعنی از هر یک بدیگری بخوشی تمام وشرکت در صدور فقط

کم است نحو تراقعا شیئا وتخییل یعنی نمودن غیر را حصول مأخذ

در خود نحو تمارض ومطاوعهٔ فاعل بمعنی افعل نحو باعدته فتباعد

وموافقهٔ مجرد وافعل وابتدا ونفظی که در مفاعله دو مفعول

میخواست در تفاعل یکی ضایع واگر نشود لازم بود خاصیت افتعال

اتخاذ

و ثبت نحو اختصم و اجتنب و اعتقد الشاة و اعتضده و تصرف یعنی جهد

و نحو ... نحو اکتسب و تخیر ای فعل الفاعل الفعل لنفسه نحو اکتال

و مطاوعة نحو غممته فاغتم و موافقة مجرد و افعل و تفعل و تفاعل و استفعال

و ابتدا و خاصیت استفعال طلب یا یافتن است نحو استطعمته و استرجع

النوب و وجدان نحو استکرمته و حسبان ای عددته صفته را موصوف

بآخذ نحو استسمنته و تحول نحو استحجر الطین و استنوق الجمل و اتخاذ نحو استوطن

القری و ... نحو استرجع و مطاوعة افعل نحو اقمته فاستقام و موافقت مجرد و افعل نحو استیقن

و تفعل و افتعل و ابتدا و انفعال را لزوم و علاج لازم است و مطاوعة فعل غالب

نحو کسرته فانکسر و موافقة فعل و افعل باید که فاء آن لام و راء و واو و نون ... یعنی جهد

یعنی در مقابل فاء کلمه باب انفعال حرف لام و حرف راء مهمله ... نباید

ولیجیء معا و هو خلبت الباب فالفلق للابتداء وافیعلال للزوم غالب

ست و مبالغه لازم ومطاوعة فعل وموافقة استفعل نادر و افعیلال

وافعیلال للزوم و مبالغه لازم و تلون یا عیب غالب و افعوال بنا مقتضب

... للمبالغة و فعلل لمعانی کثیرة و لم یجیء الا صحیحا او مضاعفا و مهموزا

قلیلا و تفعلل لمطاوع فعلل و قد یقتضب و افعنلل لازم لمطاوع فعلل و

لذا افعلل و تجیء مقتضبا و فی الملحقات مبالغة ایضا ... مجه

افعال و اسماء چهار قسم است صحیح لفظیکه از حروف اصلی آن حرف علة و

همزه و دو حرف از یکجنس نبود و مهموز لفظیکه از اصولش همزه بود

و معتل لفظی که در اصول آن حرف علة است و مضاعف آنکه در اصولش

دو از

[illegible] قسم است مهموز ناقص [illegible]

و عين يكيش ض ولام يكيش ض باشد و معتل دو نوع است مفروق و لفيف

مفروق [illegible] مثال و [illegible] اجوف [illegible]

[illegible] ناقص [illegible] ولفيف دو وجه است

[illegible] و مقرون [illegible] ومضاعف دو قسم است

مضاعف ثلاثي كه عين و لامش يكجنس [illegible] و

مضاعف رباعي كه فا و لام اول و عين و لام ثانيش هم جنس باشند

نحو [illegible] مركبات [illegible] نصر [illegible] ضرب [illegible]

[illegible] نصر [illegible] ضرب [illegible] ضرب [illegible] باش [illegible] واو

مهموز فیه اعراض ثلاثی نقص ص و ث فیکوح بو ذلتویس ستنی هر بیا

... اوی ص و ای ص اب نصر ص س و ذ س یم س طا غا

لکلا ما ز هوه تو هوه بدانکه واو را در ضمه واخت آن و یا را در کسره

واخت آن خوانند والف را در فتحه واخت آن خوانند و هر سه حروف

را مده و لین گویند و تخفیف لفظ بر چند وجه است اسکان قطع حرکت

از حرف بطریق نقل یا اسقاط و تحریک حرکت دادن یکی از دو ساکن و

حذف انداختن حرف و زیاده و ابدال آوردن حرف با حرکت

بجای حرف با حرکت و ادغام پیچیدن یکی از دو همجنس در دیگر و قلب یعنی

تقدیم و تاخیر و بین بین یعنی خواندن همزه در میان همزه و حرفیکه و حرکتش

منویا ما قبل مفتوح بود اما اعلال یا تقلیل تخفیف حرف علت نه در اصل کلمه

در غیر نام و ناقص بدل شود و یا حذف حرکت ما قبل چو ایشان مفتوح است و

و یا ساکن است ... متحرک بعد او

و یا ساکن لیکن ابدا نمیشود نه برای الحاق زیرا که جنس ما قبل کردو س

او عام لازم نیست چون اقیس و مقروة و خطیئة و بعد ساکن غیر مذکور

والف و نون افعال زیرا که نیفتد و حرکتش ما قبل رود چون سل و جل

و با همزه ... و لیکن حذف در تبری و مجری ...

از سی تبری لازم است و وجهی مراة و متحرکه بعد متحرکه یا گردد الخ

مکسور بود یا سابقه نحو ... و جاء ... نه واو شود نحو اوادم و ...

مضمومه را بواو بدل کند و نیز واخفش مکسوره بعد مضمومه واو شود و ساکنه

و متحرکه بعد متحرکه یا ساکنه یا شود در موضع لام و مفتوحه منفرده بعد کسره

یا گردد و بعد ضمه واو و جواز الکیته و مجوزین و اخفش مضمومه را بعد کسره یا کرده‌اند

و بعضی گفته‌اند روایت قلب متحرکه بوفق حرکت ماقبل و در مانند

مستهزؤن و سئل بین بین است و در همزه بعد الف بین بین قریب است

این وجه اول از دو وجه مذکور چنانکه در سائل و مستهزئین و رؤف

و در قوس اذا اجتمع الثلاث من همزتین خفف الثانیة والرابعة وحقق

الاولی والثالثة والثانیة در دو همزه از دو کلمه صحیح است تحقیق هر دو

و تخفیف هر دو بالطریق منفرده یا اولی بالطریق الفراد و ثانی بطرز مجتمعه

و تخفیف هر دو

و تضعیف یکی [illegible] مذکور در [illegible] مسائله [illegible] مشتق اند در وقف

[illegible] بُوَد و [illegible] مضموم بعد مکسور و عکس [illegible] بود [illegible] الف در مانند

[illegible] و منقلب [illegible] بالف ما جمع دو ساکن در نحو اَلتَّحسین عِنْدَ [illegible]

اصول [illegible] واو مضموم [illegible] در اول کلمه مضموم [illegible]

[illegible] واحد [illegible] شاذ [illegible] بعد کسره یا گردد و بعد ضمه واو [illegible]

مانند [illegible] کسره گردد و در [illegible] اسمیه غالب آید و [illegible] بعد فتحه [illegible]

مضارع و فعل [illegible] مفتد چون بعد [illegible]

و [illegible] و یا [illegible] و فی نحو [illegible] یا جل [illegible] و [illegible]

[illegible] بود و از [illegible] افتاده شد چون عِدَة [illegible] افتعال [illegible]

فصل

تا شود و مذکورشان مدغم ملتفت چون اتقد و اتسر اگر دو واو متحرک در اول کلمه بهم آیند

اولین همزه گردد چون اواصل در اصل واوصل واو و یا متحرک نه بعارض بعد فتحه

لازم الف گردند بشرط آنکه فاء نباشند و نه در مثل طلبان و نه فای کلمه

و قبل مده زایده و الف تثنیه و یاء مشدد و نون تاکید و کلمه بر فعلان و صفت

نبود و بر معنی کلمه دال گردد آن تعلیل شده پس الف بقرا ساکن لفظی یا تقدیر

افتند چون قال و باع و خاف و دعا و دعوا و دعوا و دعت و دعتا و دعون

هر واو و یائیکه عین ماضی مجهول اجوف در معروف تعلیل یافته کسره او را

ما قبل بدهند بجای ضمه چون قیل و بیع و اختیر و انقید یا بیکلی چون قول و بوع و اختور

و انقود و ماضی مجهول مجرد بعد حذف عین کسره یا بدل کرده چون بعد ماضی بود

انبار

از زباب مفعول العاين ماه زمحد جون معين معين و اوز ووازى زیلعد

حالكن نيز لعين زائده بود مهد فعل يا شبه فعل يعنى مصدر و مشتق و موازن فعل قلين

بعد ز حرف علت اجرا تعليل و ضد تش از الكلمه ناقص لعموم يا جيب و صيغه اسم

الله و صفة مشبهه بود و در شبيه فعل كه بر وزن مضارع فعل بود و مثل تعليل واو يا بعد از ان

زايد نشود تعليل نكنند پس ان حرفه اگر فتحه بود واو و يا را بالف بدل كردد صرفا

چون يقول يا بيع و بيع يا يبين و قل و قولا وه وضع شفاه و بيع شفاه و مقول

و مبيع و تقال و تبايع و مكايف و خفقاه و تقام و استقامه و استقامه استقام

و در مفعول يائى ضمه منقوله را كسره كردند و واو مفعول را يا و در مطلع

آيد نحو مبيوع و مطيوب و مد واوى نكم واو يكمعين مصدر باجمع و بعد كسره

باشد و در مثل و واحد معتل ... بعد ساکن و در جمع قبل الف افتد یا شود نه در ...

چون قیم و قیام و دیم و جیاد ... واو و یا در عین فاعل که معتل بود ... همزه

[illegible]

همزه کردد چون قائل و بائع چون دو حرف علة پس و پیش الف ... همزه

کردد چون اوائل و بوائع و همچنین ... زائده ... الف ... که قبل

الف مفاعیل و مفاعل الف ... واو شود ... که واو و یا بهم آیند و اول ساکن

غیر مبدل است واو یا شود و یا در یا ادغام یابد و اگر قبل یا ضمه بود کسره کردد نحو

سید و مرمی و عکس ... از سید ... واو ... سوم بود چون

بیشتر ... ضمه و واو ساکن یا شود نحو ...

اغلوطه و همچنین واو که بعد کسره در آخر کلمه افتد یا قبل زیادة ... نحو ...

ولی

و یا مکسور [illegible] از [illegible] از ملته ما عینش [illegible] از ایشان بعد همزه و کسره

کسره بود و بعد آن واو و قبل کسره ضمه [illegible] آن یا و کسره یا نقل نحو غشوا و قووا و

[illegible] میان [illegible] یقوون [illegible] و تسلیم یا [illegible] الثون و [illegible]

و [illegible] عارض که حرف [illegible] ضمه بعد کسره نرود نحو [illegible]

و از اول چنانکه واو و یا در بعد واو مضموم [illegible] حرف تانیث یا زیاده فعلان جمعی نه

بر فعول بود و [illegible] یا شود و لیس کسره نحو دلی بضم دال و [illegible] بکسر [illegible] چنین

دو واو اخیره بعد واو نحو مقوی [illegible] مقدی [illegible] حرف علت بنحو کلا اگرچه قبل

تا و عارض بود بعد الف زائد همزه نرود نحو [illegible] و عبایه [illegible] اسمی یا و [illegible]

واو شود نحو تقوی [illegible] و فعلی [illegible] چون [illegible] و [illegible] همزه

مفاعل بعد الف وقبل یا الحق بود در مفرد نیز چنین نبود یا شود وفتح یابد

یا الف شود چون خطایا ... ی وبعضی گویند که اگر لام مفرد واو وسالم بود

ن مجرد واو شود نحو اداوی وهراوی یا انکه بعد ضمه وآخر فعل است یا قبل آخر

تانیث یا دو زاید فعلان واو شود لیکن لام کلمه بدرایدن جا ... ابر ... و

باتصال ضمیر فاعل ونون تاکید بازاید چون اُدْعُ اُدْعُوا اُدْعُوا اُدْعُونَّ اُدْعِنَّ

ولم یَقِ وقِ یا آخر مفاعل رفعا وجرا بیفتد وبدلش تنوین آید نحو جوارٍ و

جوار از دو یا آخر مفاعیل روا است که یکی بیفتد ودیگر حکم یا مفاعل یابد نحو قضایا

وکی در یقی وُدعی یقا ودعا گویند نحو حارث وبعضی دیگر یای واو یا ساکن بعد

فتحه الف خوانند چون تابة وان هذان وان ضاربان

مضاعف چون دو

حرف بلعنت در کلمه اسید واول ساکن است ادغام واجب است واگر متحرک است ودوم

ساکن بسکون وقف یا متحرک بعارض ... لازم است چون فرّ و و ... [illegible]

واخودی

متصل وحیّ رجائز است ودوم از خیال نبود پس اگر حرکته عارض دارد ادغام جائز است

نحو آتمدّونی السوم واگر سکونش لازم ممتنع است نحو مددن واگر عارض جائز است بتحریک بکسره یا فتحه

ضمه سیم اگر حرف اول ضمه دارد ویا تحریک بمحال وقف نحو مدّ ادغام متحرک با سکان بلا نقل

است اگر ما قبل او متحرک است یا مده واگر نه با نقل نحو یمدّ در دو حرف از دو کلمه ادغام

متحرک

غیر مده واجب است و ادغام متحرک بر اگر ما قبل او متحرک است یا مده ودو هم والا نه بشرط

ادغام است که اعلال مزاحم نشود نحو ازغوی ولبس یعود ری در رسم با تحریک نحو ثبت

وحرف اول با سکته وبدل از همزه والف ومدغم فیه نباشد ودوم برای الحاق نبود

ترک آن ممتنع است و نبوده باشد و بعد از آن مشترک است تا بعد که بعد متحرک شده یا مده

و در همزه و هاء ... و موضع که واجب است کوسان در میان مخارج و

حروف حلق ... صفت حرف است اقصاش مر همزه و ها را میانش مر عین و حا را و ادناش مر غین و خا را

مر غین و خا را ... و قاف اقصای زبان است و محاذی آن از حنک علی و کاف و ...

و ضاد و جیم و شین و یا وسط زبان و محاذی آن از حنک علی و ضاد اول یکی از دو حافه

زبان با ضرس متصل آن و لام اسفل با آخر و محاذی آن از حنک اعلی و سیاو مقارن آن

و نون مقارن را و خیشوم و طا و دال و تا طرف زبان و اصل دو ثنیه علیا و صاد و زا و

و سین طرف زبان و دو ثنیه سفلی و ظا و ذال و ثا طرف زبان و طرف دو ثنیه علیا و فا

باطن لب زیرین و طرف دو ثنیه بالا و با و میم و واو مابین دو لب و مر خیشوم را و غنیا است

و میم مخرج نون مضمنه خیشوم است مجهوره حرفیکه دم از جریان بند و مهموسه ضد آن

ستشحثك خصفه شدیده حرفیکه صوتش در مخرج او بسته شود اگر ساکنش خوانی اجدک

قطبت رخوه خلاف آن و متوسطه ما بین هر دو لم یروعنا مطبقه آنکه زبان را بر حنک

منطبق گردانی صضطظ و منفتحه غیر آن مستعلیه آنکه زبان را بحنک بر دارد صضطظ

خص ضغط قظ مستفله جز آن حروف الذلاقه که بر جانبی و حاشیه زبان حرفی دارد مر بنفل و مصمته

مقابل آن حروف القلقله که در وی باشد ضغط بود قد طبج حروف الصفیر ما شبهه الصفیر ز

س ص یاء واو حرف مکرر است را لام منحرف لینش یا و واو که ادغام متقارب در مخرج با صفته انقلب

اول مثالی است مر تعارض و التبس فی در یک کلمه مانع ادغام است نحو وطد و وتد و حرف حلقی

در حرف حلقی که از آن اول است مدغم نشود مگر حا در عین فی تا ابغت و در بجا نحو اذ

وتا استفعل

واز تا ذ و صاد و بیان و ادغام صوتی ... در متقارب صفیری ... در غیر شین و الفا و نحوه

انقلب اول ثانی موافق قیاس

... از قاعده ادغام ...

منع نیست صحیح است ادغام با عین در حا و خا در هر دو تعلب آن بجا و جیم در شین و ...

در جیم و تا و میان عین و حا و میان قاف و کاف و میان طا و ظا و دال و ذال و تا و ثا

و در شین و در صاد و زا و سین و میان ... و تا افتعال بعد حروف مطبقه طا گردد

ادغام صاد و ضاد جایز است بقلب طا بجنس ما قبل و ادغام طا واجب و ادغام ظا جایز بقلب طا با ان

و بعکس و بعد دال و ذال و زا دال شود پس ادغام دال واجب است و ذال جایز

... بعد ثا بدال و بعکس و زا هم بعد دال تا ان و بعد ثا روا نه تا شود یا عکس بود فایده ادغام ...

و ... شبیه شاذ و قبل تا و ثا و زا و دال و ذال و سین و صاد و ضاد و ظا و طا روا که با بعد

و خصم ...

... بدل شود فیدغم نحو خصم خصّم و خصم و یتبعها یخصم ... الیه مخصم نعم ...
جایز

بضم سحا و بضم الیم و التصه خصاما خصّاما و خصّاما و خصّاما و نشان همزه در ین ضعف

ث و همچنین تافعّل و تفاعل و ادغام لام آن در حروف مذکور و در نون و یا و واجب است

المذکورة فی هیئة الانفعال

و لام ساکن در ... لازم و در بواقی جایز و نون ساکن در حروف لم یرذو واجب و متحرک

جایز ... صحیح است جمع دو یا سه ساکن در وقف نحو ذوات و دو ساکن در نحو

میم عاین قاف مطلقا و در کلمه ساکن اوسش مده یا یا تصغیر است و دوم مدغم چون

خاصّة و خویصة و در التحسّن و اضربانّ و در لا ها الله و ای الله و حذف الف و یاء

و فتح آن نیز روا است حلقتا البطان شاذ و جه در غیر صور مذکوره ساکن اول

مده است بیفکند و اگر نه حرکت دهند اول را نحو لم ابله و دوم را در نحو انطلق و در

ولم یلده و رُدُّ و لم یرُدُّ کسره در ین باب اصل است عدول از آن نشود مگر ...

[illegible] مذوم جمع ... بانند علیهم و بیهم احتساباً جمیع ... و او ضمیر جمع شو

... وسط ... ضمه اصلی است ... در کلمه ...

فان ... وقتی ... حرکت ... انفقوا ... التکلم وجوب

... [illegible] ... واحتیاط ... الهم

... ساکن در دوم ... بالتقا ... فاعل و

او ... ساکن ... بایدکه قولا و قولن ... رمقا

... دلیل ... ثمر ... ثمرة ... ثمر ... بدانکه از جمله ... شجاعت

اصل فی الاحرم من الاحمر ... در حالتیکه ساکن در دوم ... تعریف نقل حرکت همزه ... ساکن ... است ... که باز ... ساکن ...

و وقف ... حرکت را ... ساکن ... آخرش ... ساکن شود و ...

و ... حرکت آخر را ... حرکت با اشمام ضمه فقط یا

حرات جا نشد و تنوین با تخفیف بدل کند مطلقا یا در منصوب بجز از نامه مرفوع و مجرور و این

افصح است وقف عصا و حبلی برالف ایلون حضیفه بعد ضمه و کسره نیابد و محذوف یا زاید و بعد

الف کرد و حذف نکند نون اذن تا ار با تا ث اسمیه در جمع مسلمات ها شود و جار است

روایت نقل حرکت از همزه بساکن صحیح و از غیر همزه جز فتحه در نحو هذا جعفر و من قفل و

قلب همزه با حرف حرکتش بنقل آن بما قبلش اگر ساکن است و بلا نقل اگر مفتوح و باشد

حرکت ما قبل اگر مضموم یا مکسور و تشدید آخری که متحرک است و بعد متحرک صحیح نه همزه در

آن و آن دو لغت الف زاید و قبل همزه و آنه لازم است ها را ساکنه در ق و مثال م و جائز

در الا تم و غلامی و هو و لم یخش و هر کلمه که حرکت آخر وی نه اعرابست و نه شبه اعراب

یعنی حرکت نحو ضرب یا زید و لا رجل و در هنا و هو له و یا ربا واو و یا از ضربه و منه

وضربهم و نحو و نحوهم مبتدا در وصل جائز است فصیح است نظیر و نحو دم و لم یغزو ولم یرمی

و علیه است حذف ضمیر از لم یغزه و لم ترمی در فواصل و قوافی بعضی با ضمیر و قاضی بغیر

داماله

آنرا دو یا و غلامی و یاد ساکن القاضی و یاء قاضی منعکند الف الکبری و یا مری

یای بعضی ماثر یا کسره ساقطی الف را با باعث بران بودن الف قبل آن نحو عالم

یا بعد کسره یکحرف یا دو ساکن اول نحو کتاب و وجدان چون الف انه و او بود کسره

غیر را اثر نکند یا بعد یا با وصل یا فصل یکحرف نحو سیال و شیبان و رائت یبدا یا بدل

از یا و او مکسور نحو سال و کاد یا است الف یا مفتوحه در وقف نحو دعا و حبلی یا

اماله سابق نحو رایت عمادا یا لاحق در فواصل نحو والضحی حرف مستعلی بعد الف با

وصل یا فصل تا بد و حرف مانع اماله است و قبل الف بی سه در باب خاف و طاب و صغا

چنانکه او غیر مکسور متصل الف در او مکسور که متصل الف است و بعد مانع مانع

است کو صارف روایت اماله فتحه منفرد ثابا ذنا میت یا را مکسور نحو رحمه و حقه

و من الضرر و المحاذر و در رسم مبنی و حرف جر متی و انّی و ذا از بلی و یا و لا در مالا

بر وا شود و تثنیه یعنی الحاق الف و نون یا یا و نون تا دلالت کنند بر دو تن از یک معنی

نحو رجل و رجلان و علی و عیبان لبس الف اگر ثالث و از واو بود واو شود کما الف

اصلی ملحق و اگر نه یا گردد و همزه ممدوده اگر اصلیست ناطقه ماند و اگر نه واو شود و یا

اگر از الف تانیث است و الا جواز ابهام و جمع که دلالت کند بر زیاده از یکی و معنی در دو نوع بر دو ص

است صحیح که بواو و نون است یا بالف و تا و موضوع است مرقلته را و مکسر در دو قسم است

قلیل که دلالت کند بر سه تا ده و وزنش چهار است افعل جمع مفعل که رسم نرا حرف و در رسم

و [illegible] صفة و جز آن فُعلان جمع اسمی به الوف واوی که بر فلس و جمل و

[illegible] بود و صفتی بر قاعد و ظریف و در نمر و ضلع و حمره و عناق

اسما و نیز با صفة و جز آن نیز آید و فروج و عذق شاذ فعلان جمع فعیل و فیعل

جمع فاعل و افعل و شجاع صفة و در بطن و جمل و ذئب و جاجز و زقاق و جز آن

نیز آید فعلاء جمع شجاع و اسمی بر صرد و تاج و عود و صفتی بر فعیل و در ضعیف

و حرب و صنو و فاعل و فعود و غراب و صوار و ظلیم و جز آن نیز آید فعلی جمع فعیل بمعنی

مفعول و در مریض و فاعل و فیعل و افعل و فعلان و جز آن نیز آید فعلی در حجل و ظربان

فقط فعلاء جمع فاعل و فعیل و جبان و شجاع که صفة عاقل اند و در سمح و اسیر و خود

و خلیفه و جز آن نیز آید افعلاء جمع فعیل که صفة عاقل است و ناقص یا مضاعف و در

صدیق

وتصغیر با بتن و جز آن نیز آید فعالی جمع اسمی بر فعلاء و فعلی و فعلی و صفتی بر فعلی که مذکر

نحو صحرا و عذری نحو ذفری بمعنی حرمی

نیز آید و فعلی که انثی افعل و فعلان فعلی بود و جمع ایتم و یتیم و طاهر و عذراء و مهریة

وجز آن نیز آید فعالی در فعیل بمعنی مفعول و فعلان فعلی فعالی جمع فعلاء و جمع فعلی و فعلی اسم

نحو کسلان کسلی بمعنی کاهل

وفعلی فعلان و مهریة و شبرنیه و سعلاة و حبنطی و عدوا و قلنسوة و قهوباة و دابل

جمع شرنبی جمع سعالی نحو حباطی جمع علالی جمع قلانسی جمع قهابی

و لیالیة و عشرین فعالی جمع ثلاثی که ساکن العین بود و در آخر ش یا زائده مشدده و علباء

وقوبان و حولایا در صحرا و عذرا و انسان و ظربان مفاعل جمع فعیلة و کعجوز و

جمع حمامة و رسالة و ذوابة و سفینة و حمولة و شمال و جرائض و قریثاء و حباری

و فواعل در افیل و دنوب و ضرة و حرة و جز آن نیز آید فواعل جمع فاعل که اسم

است یا صفت مؤنث یا غیر عاقل و فاعلاء و فاعلیة و در غیر آن نیز آید افاعل جمع مثل اجدل

وتصبح ودر ... مساذ ... واف عیل مثل افهیم وافولال ودرباطل وسدیت عروض

مثاو ... وتفاعل مثل ... و ... وتفاعیل مثل تمثال ومفاعل مثل مسجد

... ودر ... منبر آید ومفاعیل مثل میعاد ودر ... نیز آید ودر ... مثل ...

... و ... فعالن مثل ... ومفالین مثل سلطان وفعالل جمع ...

مجرد وملحق ودر جمع ... هاس آید وفعالیل مثل قرطاس وملحق آن

بال

فعالیة وافاعلة ومانند آن جمع اسم منسوب یا اعجمی و ... است که جمع بر لفظ

ش   واحد نباید چون ... جمع را جمع کنند کو اکالیب وجمایل وبیوتات جمع ...

تعریف الجمع

ازتا

ونون برای لفظ مجرد که علم است مر مذکر عاقل را کو ... یا صفة است نه افعل

فعلای وفعلان فعلی ونه صفة مشترک وجمعند در والف مقصوره وهمزه تانیث دارد

واو شود و اما سکون در سنة و قلون در قلة و ثبون در ثبة و ابلون و مانند آن بخلاف قیاس

است و جمع با الف و تا برای علم مؤنث و لفظی که در وی تاء تأنیث است اسم بود نه فعلاء و فعل

و نه فعلی فعلان و لفظی مذکر که صفة غیر عاقل بود یا مزید و جمع مکسر نیامده است تا و تانیث

و بود یعنی حبلی و حکم الف و همزه از مثنی مدانی عاین ثمرة نه اجوف فتحه باید و هر ذیل و در اجوف نیز

فتحه خوانند و عاین کسرة فتحه و کسرة و تمیم سکون نیز خوانند و ناقص واوی و اجوف سکون

و فتحه و عاین حجرة فتحه و ضمه و تمیم سکون نیز خوانند و ناقص یائی و اجوف سکون و فتحه اما صفة

و مضاعف هر سه بر سکون است فقط و فُعَل کفعلة در معنی جمع بود اگر بلحوق تا باشد مفرد شد

چون کماة و بحذف تا یا یا از آخر نحو تمر و تمرة و روم و نمل و رکب و خدم و طرب و عبید و

و رجلة و رفقة و حامل و عبید و توأم و قصباء و مشیوخاء و صحابة و جزان و

ابن تصغیر لفظ تا دلالت کند بر حقارت یا قلت مدلولش و برای تعظیم و ترحم نیز آید و تصغیر عرب

مربع وزن ابتدائی و وزن صوری نه صرفی ثلاثی بر فعیل چون رجیل و طلیحة و حبیلی

و فعیعل چون جعیفر و تثنیة ... جبیری و لعیلبک و خمسة عشر عبید الله و ...

و خماسی که از حرف رابع اینها مده نبود فعیعل چون ضعیرب و سفیفر و شعیرج ...

بر فعیعیل چون مفیتیح و قریطیس و خذیریس ... و اجمال بر فعیلال

و خماسی بر روایت اخفش فعیلل چون سفیرجل بکسر جیم پس آنکه از دو زائد ...

جز مده رابع یکی را که مده نبود بیفکند و مده را باگردانند چون مطیلیق در منطلق و

در قلنسوة و سلیطین در سلطان و در دست ... با از محذوف و از سه زائد غیر

مده حذف کنند مگر مده مذکوره که باگردد چون مقیعس در مقعنسس و حریجیم در حرنجام

ودر رباعی مجرد مذکوره زیادتی نمانده مثل شود چون گفتیم و [illegible] در تحرکش ان وافعال [illegible]

[illegible] وقصا [illegible] تصغیر [illegible] الف تانیث مقصوره غیر رابع [illegible]

[illegible]

[illegible] در تحجیب [illegible] در تعجبی و [illegible] مشتق [illegible] افعل اعلی و اعلی [illegible]

[illegible]

[illegible] تصغیر [illegible] مصغر [illegible] باشد [illegible]

[illegible]

[illegible] محذوف [illegible] مقدره و [illegible] مقدره در موقع [illegible] بود

[illegible]

[illegible] مثل [illegible] اللجا [illegible] بتکسیر [illegible] ودر [illegible]

[illegible]

[illegible] تصغیر [illegible] و تانیث [illegible] واو [illegible]

[illegible]

[illegible] بجمع [illegible] التصغیر [illegible] مصغر [illegible]

[illegible]

[illegible] تصغیر [illegible] وبعضی [illegible] وبعضی [illegible]

[illegible]

[illegible] جمع کثیر تصغیر شود مانند [illegible] مستعمل است با متروک تصغیر یابد پس هر جمع صحیح چون [illegible]

غلیّون و دریهمات [illegible] در غلمان و دُوَر و عباید [illegible] با جمع قلّه [illegible] را که غلیّة [illegible]

[illegible] جمع [illegible] اسم عامل جایز [illegible] در فعل و حروف و الفنسبانیات اما در بعض اسماء [illegible]

و ذیّان و تیّان [illegible] در ذا و تا [illegible] و الذیّا و اللتیّا [illegible]

و اللتیّان و اللذیّون و اللتیّات در التی و اللاتی [illegible] اصیحّت [illegible]

و نسبت [illegible] الحاق یای مشدد با آخر کلمه تا دلالت کند بر آنکه چیزی منسوب است بدان نحو بصری و [illegible] شود

و برای مبالغه نحو احمری و برای [illegible] مصدر [illegible] و بفعل و حرف لاحق نشود [illegible] علم

[illegible] چون رجل کوفی و امرأة کوفیة [illegible] جمع صحیح و تثنیه [illegible]

[illegible] علم [illegible] معرب بحرکت نحو [illegible] و یای مشدد [illegible] مثل [illegible] فتحی

و بجالی

وبجایی و مَرَبیی در کرسی دشافعی بخاری و مرعی درو هست مروی و واو و رابع بعد ضمه

بجوی لیا سر وا و یا رسند که قبل از شان هیچ بود تو نسیدی و هنیکه تصغیر هیچ بود است زیرا که

و دو هیچی که بعد وی با را اول فتح و فتحیت و تمال که ناقص آید دوم دا رشعو حین فتح یا

مثل حموی و کسوی نسبت بعد تحییه نحوی و واو و یا رفع کنند فعیله که مضاعف آید نه

اگر فعل نسبی بعشقی و مرد و در عدو و معدی که [illegible] مضاعف مثل جنی و

و موی بکسره [illegible] مع زوی و عقوی و [illegible] که بعد کسره بوده بود

وا د شعو ما بعد فتح کرد ذکر عموی و طوی و رابع چند [illegible] وا و شعو ما بعد فتح کرد در نحو قاضی ۲ وحیوی

و قاضوی و [illegible] چند نحو مشتری و در محیی بعد حرف [illegible] مسمی و محیوی گوید

الف [illegible] و شود نحو [illegible] چنانچه رابع [illegible] است [illegible] نحو [illegible]

و از طوی ... طاوی و ... بند یا واو شود چون قبلی و قبلوی ... [illegible] ... حقیقی یا

و صفت مستحفظ ... و چیزی ... عدد و اگر ... شود اگر ... [illegible] ... شود

... ثابت است و او شود و ... واگر ... مثل ... و ... [illegible]

... یا ... و ... واجب ... یا ... شود ... [illegible]

و مانند آن تعبیه بیاید مگر ... تا ... که ... است ... یا واو شود ... [illegible]

در حرفی ... حرف ... است یا ممتنع یا جایز ... و ... [illegible]

... و در عدد ... و ... [illegible]

و ... و ... و ... [illegible]

رضیت ... وقت ... و ... [illegible] ... مانند

شود یونس [illegible] و [illegible] که اصلش [illegible] بود و [illegible] و نیز دیونس

[illegible] و [illegible] چون [illegible] و بجمیع [illegible] آنکه نام شخصی یا مردی یا [illegible]

و بعضی [illegible] چون [illegible] و [illegible] و [illegible] کنند بواحد [illegible]

مشتری و مرکب که علم است [illegible] اضافی جزو [illegible] چون بعلی و تابطی و [illegible] را [illegible] کنند

در بعلبک و تابط شرا

اگر کنیه است یا [illegible] جزو [illegible] معلوم [illegible] و [illegible] مقصود جز او

[illegible] چون زبیری و [illegible] و [illegible] مانند رازی و مروزی [illegible]

[illegible] و مانند عبقسی [illegible] و عبدری منسوب است و [illegible]

در عبد القیس و عبد شمس و عبد الدار

[illegible] فعال لعامله و محاجبه و فاعل للمحاجبه و مفعلة لمکان کثرة [illegible]

چون وقت اعتدال [illegible] ادغام است [illegible] النصف یوم [illegible]

و بعده فقد [illegible]

[illegible]

وعالم [illegible] اما همزه مر ایشان را بدل از حرف لین در لغت [illegible] و از یاء

بر واقف [illegible] یاء و یاء و واو و نحو چون قابی و اول [illegible] و الف و همزه چون [illegible]

و [illegible] از بنی و واو و یاء حرف تضعیف و از نون [illegible] چون [illegible]

و [illegible] اناسی و نیز بعضی [illegible] و [illegible] و لغت مستعمل است و از عین [illegible]

[illegible] و [illegible] در صفادی و تعالی و [illegible] و [illegible] و از واو و یاء و الف و همزه نحو

[illegible] و میم از واو در [illegible] و از لام در [illegible] من اصیر اصیلا [illegible] و از نون [illegible]

[illegible] و [illegible] و در شام و [illegible] الله علی [illegible] و از یاء در [illegible]

و ماتلت [illegible] و من [illegible] و [illegible] از لام در [illegible] و [illegible] از یاء و واو [illegible]

و یاء و صاد چون [illegible] و [illegible] و [illegible] و از تاء و همزه نحو [illegible]

[illegible] اصلها و

[illegible] ... مضموم ... فتح ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... اعلال ... [illegible]

[illegible] ... مضعف از دو حرف تضعیف ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

حروف الزیادة یجمعها قولک یا
وقولک لم یأتنا سهو وکذا الید
وقد جمعها ...
یا اوس هل نمت ...
سهو فقال الیوم تنساه ...

[illegible]

٦٦

عدم الحاق و تضعیف بر بنا و موشتان است دلیل زیادتی حرف اشتقاق است

اما زیادتی در الحاق و تضعیف بود

موشستان نیز آید چون جلب و کرم

که دلیل اصالة نیز بود ... [illegible] ... موافقه ... [illegible]

عدم نظیر اگر دلیل اصالة است ای خروج کلمه از اوزان عرب بر تقدیر اصالة حرف زیادتی

[illegible]

وغلبه زیادتی ... ترجیح یکی بر دیگر اما اشتقاق قوی تر است از دلایل است

از به جهت تعارض دلیلین

بلغن فعلن بود از بلغ و ترنموت تفعلوت بود از ترنم و ... فعلنشار ...

او از کمان ... عقر ...

عدم نظیر ... مرتجل اصیل بود ... با غلبه ...

[illegible]

... بود و جهت ... مشتق بود ...

وار یا دیگر ترجیح یکی چون ... مشتق بود ...

مختص ... رسالة ... [illegible]

[illegible]

و حروف غیر ملحقه یا جنس آن اوزان بود و اصالتاً چون گفتال و نون شغوغ

از کلمه یا جنس بر تقدیر اصالت حرف و لیکن به زیادت حرف

و مثال ای شغوز و قنفس [illegible] هم خروج [illegible] شیز و اند است چون قرچیس

[illegible]

[illegible] زیادت جنس و اصل عمل بباید کنیم [illegible] و اگر بر تقدیر خروج شود دلیل

[illegible]

زیادت غلبه است غالب [illegible] زیادتی حرف تضعیف یا حرف اصل چون کرم

[illegible]

و قردد و عصبصب و مرمریس و تکریر فاشهادوا شود و زلزل و قوقیت رباعیا

[illegible]

مانند باب تکریر و همزه و میم در اول کلمه با سه اصلی فقط و مطرد است میم در اسم فاعل و

[illegible]

[illegible] مقصود است اگرچه با زیاده از سه بود و یا با سه حرف یا زیاده مگر

[illegible]

در فعل [illegible] مضارع و الف و واو با سه حرف یا زیاده مگر در اول و نون اگر ثالث

[illegible]

است [illegible] ساکن یا آخر [illegible] و مطرد است در مضارع [illegible] الواو تا مطرد است

[illegible]

در تفصیل [illegible] در [illegible] مستقل [illegible]

بل [illegible] بقول بعضی [illegible] و [illegible] بود [illegible]

اگر [illegible] است [illegible] و [illegible] [illegible] بود [illegible]

[illegible]

[illegible] و [illegible]

[illegible]

[illegible] و [illegible]

[illegible] یا [illegible] خروج [illegible] و در [illegible] ادغام بود [illegible]

[illegible] و بعضی [illegible] پس یا [illegible]

جیم برای الحاق یا تبعیض [illegible] موجود [illegible] و [illegible]

[illegible] موجود [illegible]

[illegible]

... تعب پس ... نشد بود و ... نه ... و ترمان

مفعولن ... کم ورد بعضی مثال که این وزن در باستان اغلب است

گر شبیه بود و تقدیر ست ترجیح ... بوزن اغلب و بعضی با قیس

خومان نه فوعلن از ... است بل فعلان از خوم که اغلبست و موزون

مفعل بوده فوعل اگرچه دران قیس است اما اگر اغلبست نبود بود و برابر

زند چون از جوان ... فعلان ست یا فعلوان اگر شبیه اصلا نبود

نیست با غلبت و اگر نباشد بر دو برابر اند ... ای عملی

که از ان جواب کیف مبنی من کذا مثل کذا اسان شود یعنی اگر

بنا کنی مثلا ... دعا مانند صحایف و دران انچه قیاسی خوانند بعمل

آنچی چون آید خواستن دعا یا بود پس دعا مبنی منه است و صحاح [illegible] مبنی

علیه و دعا یا مبنی و ابوعلی گوید منفکی و بیغزائی بر مبنی انجه در مبنی علیه دعا [illegible]

وافزوده بود قیاس است و نزد بعضی بر سه قیاس نبود و چون بنا کنی

از ضرب عمل محوی نزد جمهور مصریان بود و نزد ابوعلی و بعضی مصریان [illegible]

دعا از عنوان اسم و عتد و عثوو و عنوو نزد بعضی ادع و دع و بنا از عنسل

عنتل و قنعل و تفعل لند عتل و قال عنتل و قتول آید بادغام نون تا التباس بعلل

و تفعل نیاید و بنا از جحنفل از کسر و جعل ممتنع است برای ثقل یا [illegible]

جعفل و بنا از تبلم اتوابی و اوی ادبود و ابود و اجرد [illegible] و [illegible]

و اطلخم [illegible] و ابتلی و بنا از [illegible] از [illegible] و [illegible]

دمل

وقیل اقوتیا و عصفور از قوة قوی وهما و قذعیل از قضی قضی بحذف یای ثالث

منسیا و قد جیئیلة تقضیة و قضویة مانند محیی و محوی و جمعش قضایا

و قضیی و حلیقة ب تقضیضا و بنا و عرجت از قرا قرائیت و سیطر قرئی

و تمانیخم اقرنیات و مضارعش یقرئیی چون بنا کنند از وای مثل کوکب

پس جمع بواو و نون کرده بیای متکلم اضافه نمایند اوی شود و از اولی مثل شوشن

النّاس ایلولق اللالق   یاسین اگر اسم حروف هجا بود کتابتش یاسین

است و اگر اسم شیء دیگر یا سین بود ویس در مصحف هر دو تقدیر اخیر است بدانکه

اصل در خط هر کلمه کتابت آنست بحروفش بصورتی که اوست در وقت ابتدا بآن

و وقف بران و لهذا نه زیدا و مجنی مه جئت بها نویسند همانند زید و لزید و کزید

ومنک ومنکم و ضربکم متصل نگارند و کتابت اضربن بواو و الف و اضربن بیا

و هل تضربن بواو و نون و هل تضربن بیا و نون باید نویسند تا موکد بصورت خبر

نشود و لیکن خط همزه در اول کلمه بالف است مگر در لئلا و لئن و یومئذ و حینئذ و هؤلاء

و متوسط ساکن بوفق حرکت ما قبل و متحرک بوفق حرکتش اگر بعد سکون است

و بیشتر یای مفتوحه بعد الف ننویسند و اگر بعد حرکت است پس مع مؤجل بواو و

در فئة بیا و در غیر آن بر طبق باین باین همزه آخر اگر بعد متحرک است ساکن بود یا متحرک

بوفق حرکت ما قبلش نویسند و اگر بعد ساکن است بیفکنند چون خب و خبء و

و بعد اتصال ضمیر و تاء تانیث و نون تاکید و مانند آن حکم متوسط یابد نحو جزؤک

روا الحکمت در مانند مقروة و بریئة و همزه که بعد آن مده بر صورت خطش بود میفکند

پس مستهزءون و مستهزئین و علامت خطا همزه ننویسند بل یک واو و یا و الف

بخلاف نحو ردائی و حنائی که مده بر صورت همزه نیست ودر قرا و یقرأن

همزه را نیفکنند تا التباس بمفرد و جمع مونث نشود و الفی که رابع یا زیاده بود و در آ

یا و فعل بصورت یا بود نه بعد یا نحو صدیا و بعد یا ام در مانند یحیی و ریّا

علا و الف ثالث اگر از یا باشد بیا نویسند و اگر نه بالف و در کلا هر دو نگارند

و از حروف غیر بلی و الی و علی و حتی بیا نوشته اند و حرف ملکه از کلمه مرتبه یا دوم

تا ضمیر است و جنس اول بعد ادغام یکی نویسند چون فرقوبت نه و عدت و اللحم اما

الذی و التی و الذین و مثلها و اما الله بخلاف قیاس است الف الله و رحمن ننویسند

چنانکه همزه اسم در بسم الله الرحمن الرحیم و همزه ابن صفت که در میان دو علم ال که بعد لام

حرفها تأکید بود در یا نشد یعنی تا منفصل نشد و در مثل لئن بی همزه نوشتند فقط چون للبنین و

للذین و بنویسند همزه وصل بعد الف استفهام مگر همزه ال که اثبات نشده است نحو الرجال

حذف یاء در هذا و هذه و هذان و هؤلاء و در تا و یا و هاولئک و یا و اولئک و الف ذلک و لکن و ثلث

و ثلثین و لاکن و لذلک و لکن و اکثری از ابرهیم و اسمعیل و اسحق بی الف و داود و بیک ...

و بعضی سلیمان و عثمان و معاویه را بی الف نویسند می افزایند الف بعد واو جمع که در فعل است

خبر مفعول ... نیز ... تا با واو عطف مشتبه نگردد چون قالوا و لم ینقصوا و در ... از جهت ...

تا جدا شود و لن من ... و بعد عمرو در حالت رفع و جر تا تمیز یابد از عمر و در ... الف ...

از جهت ... الیک ... و ... اولی ... حروف ... از ...

با کلمه یا که حرف است متصل نگارند چون انما و اینما و کلما چنانکه ان ... شرطیه

بالا و یوم و حین با اذ بر نقد ...

بسم الله الرحمن الرحیم

افتتاح فن الفرائض آن بهتر | که بود نام صانع اکبر
قاسم الانصباء عالم اوست | عالم هر چه هست حاکم اوست
نصیب هر فرد را که کرده فرض | غیر حق نیست از سما تا ارض
داد میراث هر کسی بکسی | علما را رساند ارث بسی
شد باحسان و فضل او علما | وارث الانبیاء و الحکما
در اولی رد و عول حظ ما | اوست سوی صواب راهنما
ذات او داخل عدد نبود | زانکه واجد نشد بفهم عدد
صفتش شد برون ز قید کتاب | قسمتش خارج از مدار حساب
نیست از فیض او کسی محروم | لیک بی جود او بود مقسوم
ذات بحتش چو بود خالص نور | لیک محجوب شد ز فرط ظهور
سوی کنهش پرد چو مرغ خرد | بجذر و ضرب انحنا نکند
منتفی را کند منفی کلام | مخرجی از کسور یوم قیام
داد در چار طبع با خود ها | اول از وصفها تباین را
پس تداخل نمودشان باهم | بعض از بعض مثل و بعضی کم
بین عمل کرد امزجه مبدا | پس توافق نمود بعضی را
ملهم بعض را تماثل هم | عقل در کشف او بود ابکم

نیست موجود غیر تو یا رب | نیست محمود غیر تو روز و شب
دل ما را ز نور بخش نصیب | جان ما را بکن بکوی خویش قریب
پاک کن نفس ما ز وهم دوئی | غیر هیچ هر چه هست تو ست
نیک شو نامهٔ سیاه ما | محو کن دفتر گناه ما
کن بدین از تناسخه مامون | همچنان کز مناسخه اکنون
دار با نبی مرا ز خود طلبی | بطفیل محمد عربی

نعت سید المرسلین الاولین و الاخرین که اشتمال بکمال ظاهرین

بعد حمد خدا جهان بهتر | گر کنم ذکر خیر آن سرور
بر سر ماست نعت احمد دین | شد قضای دیون ز فرض عین
حق تقاضی بما وصیت کرد | بطریق وجوب بزرگ و خرد
کر صلوة و تحیت احمد | بر همه فرد و فرض عین آمد
آنچه از وصف او نفس نزنیم | مدح او نیست مدح خویش کنیم
سید هر دو کون خیر بشر | از همه ذکر اوست شیرینتر
خیر و افضل بود ز جمیع ملک | نیست اسلام دین کلام شک
جسم او محض نور و محض ضیا | بدلش زان نبود سایه نما
بی تخرق شبی ز سقف فلک | رفت چون نور عاین از عینک
خاتم انبیا شد است و رسل | دیگران غنچه اند و خود گل
آدم از نور او بود موجود | بطفیلش شده ملک مسجود
جود او چون بنوح گشت عیان | کشتیش شد خلاص از طوفان
هست در جنب علم آن اعلم | دانش خضر قطره از یم

بوجودش نیافتی کس هم | لعقب خویش خلیل ابراهیم
نفس او گر نیافتی ادریس | نشدی با مجردات جلیس
یافت موسی ازو ید بیضا | یافت عیسی ز روی او احیا
گر سلیمان نیافتی زو نور | رام او کی شدی پری و طیور
یوسف از خرمن جمال او | خوشه چین شد قسم تجمال او
نیست حاجت برای مدح ما | رحمت عالمیش گفت خدا
در مدیحت چه سان توان سفتن | که زبان قاصر است از گفتن
صلوات و درود بر وی باد | ابد الآباد بر آل او باد
باد بر آل و صحب او رضوان | خاصه بر چار یار کامل آن
آن ابوبکر قدوه صدیق | دشمن او نشست در عذاب حریق
آن عمر کز عدالتش اسلام | یافته زینت و نظام تمام
باز عثمان که بر کمال دین | جمع کرده بحق کتاب مبین
پس علی ابن عم آن سرور | باب شهر علوم پیغمبر
بخش یا رب مرا قبول قبول | حق این چار یار رسول

ذکر سبب حاصل بر جمع و ترتیب و نظم قواعد این علم شریف

بعد حمد خدای عز و جل | ور پی نعت احمد مرسل
میکند عرض احقر عالم | عصمة الله ابن سید محمد اعظم
ساکن بلده سمرقند پور | بار شد دار او بها معمور
که فراعین جو زند خبیر علوم | از اهم مطالبات رسوم

بود در عامهٔ مسلمانان / صعب و خاصه بفارسی خوانان

دُرّ دری چند از نگاری او / در کشیدم بسلک نظم نکو

تا شود حفظ آن بهر کس سهل / بزبان قلیل آسان تر

نیک دان قدر این دُر لآلی / کش ز هر حشو نیز شد خالی

چون بهفتاد و یک و دو شد تام / بهر این نظم مل کیری نام

نام دیگرش معتبر زارث / که درو آنچه هست شعر آثار ارث

یارب این نظم را کنی مقبول / پیش ارباب فضل و علم و عقول

حالیا هر کنم مطالب را / مستفیضا برب الاعلی

شد فرایض بقول آن سرور / که فیضایش بود جهت لمن یکسر

نصف جمله علوم پس بربا / علم او فرض من آمده قطعا

حکم در مال میت این مرتبت / که نخستش از او بشت صرف تجنت

بعد از آن دین او قضا کردن / پس وصایا ز ثلث او ادا کردن

زان سپس بهر وارثان تقسیم / که بزودی ترا کنم تعلیم

موجب ارث را دو چیز بدان / نسبت است و سبب تو نیز بدان

کان ولاد و رحم بود فاعلم / دین نکاح و ولا بود فافهم

نیک ولد زنا و ولد لعان / وارث از طرف ام فقط بدان

حظ موقوف بهر حمل بگیر / حظ یک ابن یا قلیل و کثیر

گر اقلش بر آمد و لیس مرد / لیک آن ارث را نخواهد برد

اکثرش زنده گر بر آمد و فرد / ارث خود را یقین که خواهد برد

پس گرش اولا بر آمده سر / معتبر صدر او بشت بود اکثر

ونصفش خرج کردند م | ناف او معتبر بود هر دم
ارث باشد که [illegible] منبر دان | باین کفاره چون مسلمانان
علم ترتیب [illegible] لگر نبود | هیچکس وارث دگر نبود
مانع ارث جمله کس ور دل | بعض اگر ناقص است با کامل
قتل اگر موجب است حکم قود | با کفاره را سبب نشود
سیوم این اختلاف دین می‌دان | چارمین اختلاف دار که این
مانع از ارث هست در گفتار | ذمی و حربی از مثال شمار
لفظ محروم مدار تو استعمال | اندرین چار جا بکن همه حال

در بیان تقسیم [illegible] اقسام [illegible] ذوی الفروض و عصبه و ذوی الارحام [illegible]

[illegible] نظر به طلبه | هست دو فرض بعد از آن عصبه
سیوم این ذوالرحم همی دانی | که به تفصیل حکم شان خوانی
چیست دو فرض آنکه شد حظ او | سته این فروض شش همه گو
نصف و ربع و ثمن بود پس از این | ثلثین است و ثلث و سدس یقین
صاحب این فروض جمله گشت | از رجال و نسا چهار و هشت
اب و جد صحیح پس دادر | گر سوی مادر است پس شوهر
از زنان هست زوجه و دختر | دختر ابن گرچه سافلتر
اخت عینی و خواهر پدری | خواهر مادری و ام نگر سبب
هشتمین جده صحیحه که آن | جده فاسده نیستش تو هدان

تفصیل اصحاب فرایض و احکام ایشان و بیان هر یک از حجب نقصان و حرمان

مر پدر راست سدس با ولدی | گر ولدی هست یا ولد پسر
لیک با بنت بشد عصوبة جو | گر بود بنت وارثی با او
[illegible] نیست گر ولد با او | نیست او خود بجز عصوبه جو
هست جد صحیح مثل پدر | که بینهما وساطت مادر

لیک در حجب جد با هر سببی | نیست مثل پدر چنین مکنی
حجب نقصان ام ز ثلث الکل | سوی ثلث ما بقی بر جبل
زوج را نصف میرسد دیگر | ربع با ولد یا بولد ولد نسبه
زوجه را نصف حصه شوهر | هر دو حالت یکیست یا اکثر
بنت را نصف گر یکیست مگر | ثلثاین است گر بود اکثر
ور بود با پسر نصیب او | نصف حظ پسر بود مشکو
ولد ابن راست حکم ولد | همره او اگر ولد نبود
بنت محجوب با پسر پی قبیل | لیک با دختر آن است این تفصیل
گر حظ اقرب ذکور از آن | آنچه باقی بود ز دختر دان
حصه اقرب اناث از آن | ثلث با بنت واحده میدان
نیستش با دو بنت جز حرمان | مگر آنکه شد برابر شان
ذکری یا فروتری ز البنان | که کند وارث آن زنی را کان
بجدا او نیست یا بالا | نیست گر ذات فرض آن علیا
آن زنی را که هست اسفل او | غیر حرمانش هیچ حکم مگو
اخت عینی چو دختر است اگر | وارثی نیست همرهش دختر
خواهر از اب بود چو بنت پسر | شرح این حکم را تو نیک نگر
حکم این هر دو اخت با اخ او | حظ آن نصف حظ مرد بگو
همره اخت گر بنا بی اخت | بدهش باقی از نصیب دخت
ولد ام اگر بود واحد | رسدش سدس ور بود زائد
ثلثش ده ولیکن انثی مرد | مثل زن در نصیب باید کرد
بر اخ و اخت راست حاجب چار | پسر و ابنش و اب و جد وار

والله اعلم

ولد الام فقط ور اخیر ما گشت / ـت یا بنت بود گر با الست

مام را ثلث هست فرض دگر / سدس با نسل یا بنت پسر

یا دو از جنس اخوة اخوات / هم ز سدس در حقیقت یافت ثبات

اشد ورا با یکی ز زوجه و شو / دیگری باب و مام و زن مجو

گر بود جای اب درانجا جد / مام را ثلث کل مال رسد

سادس هر جدهٔ صحیحه راست / که از آن سدس بر نفزود نه کاست

مادری هست یا ز سوی پدر / واحده هست یا از آن اکثر

وارث و جهتین یا از آن اکثر / وارث یکجهه را بود همسر

چون ام امّ ام که او خود نیز / ام باب البنت نزد تمیز

جدهٔ دیگر است همچو او / که ام امّ اب ورا میگو تا

سدس بر هر دو میشود انصاف / نزد محمد لنفس درین خلاف

گرنه اثلاث سدس بحسب او / وارث و جهتین را رسانده دو

نیز جدات راست حاجب مام / پدری راست باب حاجب تام

نیز دانی که جده قر [illegible] بی / مطلقا هست حاجب بعدی

گرچه قربی خود ستش بود محجوب / هست انجا مثال این مطلوب

اب و امّ ام ام و ام اب / به متروک بهر اب بطلب

که نمی بود امّ اب بی شک / با ام امّ ام بدی ششش یک

بیان احکام عصبات نسبیه

عصبه آن کسی است ای ذی فهم / که برد باقی از حظ ذی سهم

نیست ذو فرض همچو او [illegible] گر / میبرد جملهٔ مال او نه دگر

هر که ز آن هست اسبق او [illegible] / ابن و ابنش بود و ان سفلا

پس اب و پس اب اب و گر چه [illegible] / پس اخ عینی و پس اخ پدری

بعد از آن ابن الاخ و پس زان … پسر آن برادر است بدان

پس عم و پس عم الاب و ب… … پس از آن عم جد علی الترتیب

گر ذوی و قرابتین در عصبه … هر نفر ذی فرابنی عصبه

خواه ذو فرض باشد هست رجل … خواه مرأة که هست عند الحل

دخت عصبه پسر و دختر … اسبق از حق که هست او زپدر

زان پس معتق است این عصب … عصبات بود علی الترتیب

آن زنانی که حصه است … نصف و ثلثان است حکمشان بدان

که بود با اخ خود پس عصبه … منت انها حق بر طلبه

خلاف زنی که همسر آن … حصه منت نصف و لی ثلثان

چون عم و عمه جمله مال بعم … هر سه لی بعمه پیش و نه کم

ابن اخ هست و بنت اخ ز … که همه مال ملک مرد بدان

در بیان آن شخص که حاجب شخصی است و شخصی است که حاجب کس نیست

هر که را سند تعبیر جود او … سوی میت با منت حسب او را

مگر او لا دام که همسر ام … نکند فرض از بنت خود را کم

میت محجوب حاجب دیگر … همچو اختین با وجود پدر

از ثلث حاجبند مادر را … لیک پس زان خبان وجود مادر را

نیز در فصل حجره همسر او … لیک ثالث مرد را …

منت محروم حاجب کس لیک … ابن مسعود اندرین را نیک

که کند سهم غیر را نقصان … همراد این مثال را بدان

زن و ابن رقیق و اخ گر ماند … ربع جمهور زوجه را برساند

ابن مسعود ثمن داد بدان … باقی اخ را باتفاق بدان

بیان مخارج فروض مقدره در کتاب بعلم آنست که مخارج … از اعداد و هیاکل صحیح بر آید از انسان

آن فروضی که هست در قرآن … دو و دو نوع انحصار است زن بدان

لیق

نصف و ربع و ثمن یکست ذکر   ثلثین است ثلث و سدس دگر

نسبت ضعف و نصف آن است   شرح این قول واضح و بین است

در مثال لکان زین شش   گر بود مخرجش سیمش بکس

ثلث و ثلثین راست یک مخرج   کان ثلثه بود بغیر حرج

سته را مخرج سدس گیر   سته اصل سدس هست

بعد از آن دان ز بیان اخص   تا بیا داد غام سته بکسر

اربع مخرج ربع   ثمن را مخرج ثمانیه

لیک مخرج برای نصف اثنین   هست غیر سمی او ی العین

ور از اینها ثلث با   آید از نوع یک بدان این را

گر بود هر چه مخرج   زان بعینه بر آن شود اکثر

گر بود نصف با همه   مانده اصل زنش همه

ور بود ربع همچنین با   مخرج او دوازده

ور چنین است ثمن با آن یار   مخرج او بگو بیست و چهار

در بیان عمل عول و آنکه مناسب بگویم عول

عول شد بر فزودن مخرج   گر ز فرض خود شش بگردد حرج

تو برای که شد مخارج هفت   چار ز آن سوی عول نرفت

هشت و چار بر سه دو دوان چارا   هر سه را عول گاه داده دست

شش شود سوی هفت و هشت و نه   تا نه و عشره نیز حاصل

سیزده شد دوازده   سیزده بار پانزده و هفده

بیست و چار عول او سوی   بیست سوی سوای هفت

شنو این عدل را مثال از من   جد و مادر و دو دختر و زن

لیک زین عول رفته بر دل شک   دین مسعود جانب سی و یک

زن و ام و دو خواهر اعیان   یا دو خواهر ز مام یا ایشان

این مجموع باید بیش از آن | سدس بیت و چهار ... ان

که مرا دست این تیسیر کن | سهم زن را ربع باشد سوی ... شمرا

نیز سدس و دو ثلث ... بهم | سی و یک می‌شود ... کم

نز دو طرفش دو ازده شد یک | عول از سوی عقده آمد نیک

فرض گیرد سهم ... قسم | هر یکی را عدد نهاده اسم

عادله هست و عائله ... | سوم هست عائله ...

در فرائض مخرج است عدیل | عادله را که ... مشکل

اخ اخیافی و ام و شوهر | سدس و ثلث و نصف ... بنگر

در فرائض مخرج است اکثر | عائله هست این مثال ...

اخت را اعیان و شوهر و مادر | شد دو نصف و ثلث ... اکثر

ور بود مخرج از فرض ... | عادله هست این مثال ...

خواهر عینی و دگر مادر | شش نصف و ثلث ... اکثر

تعریف عقود و بیان نسبت اربعه که در میان اعداد که محتاج الیهاست در استخراج سهام ...

نیز اهل حساب صحبت عدد | نصف مجموع دو عدد ...

چه مراد نسبت از دو عدد ... | آن دو طرفش که دوری ...

زان برابر بود چنانکه شش | نصف مجموع و نصف ...

نصف مجموع چهار و هشت همان | هر نصف ... این ... است

باز نصف دو و دو ... | هم بود نصف یک چهار ...

بعد توضیح این مثال ... | ...

هشت و احد عدد ... تشریح | زانکه ... از طرف ... صحیح

... معروض تو اگر دو عدد | خالی از چار نسبت ...

... توافق و دگر تماثل پس | ...

حیث ... تماثل عدد ... | ...

جوانی عدد اول آن دو ... که اول مثبت عاد و اکثر از دو
مثل مثبت و چهار هم اصل مثبت ... در توافق نظایر آن عدد گشت
که اول مثبت عاد اکثر از دو ... علکه ثابت کند عدد مردد
مثل هشت مثبت بین که چهار ... عدد مردد همی کند شمار
پس توافق حساب آن مردد ... مربع شد برین قیاس بگو
شد تباین عاد رست از آن خبر ... که شد عاد هر دو ثابت نیز
در تباین و در توافق ... طرز فهمید نیستش بگویم
که اول از اکثر کم از بسیار ... از دو عاد نبرد و در یک بار
عدد از آن کز نظیر که عاد ولیس ... که بود یک مباینه را هیچ
مثبت با سیزده و هم معتبر است ... متباین مثال را بر است
مثبت از سیزده کمتر کم ... هیچ یا فی بود هم او را هم
بلکه کم ز مثبت سه تا سی ... باز او را ز هیچ کم دارسی
دو باشد و از سه کم کبر ... یک بماند همین است عاد و اخیر
در بود او عدد توافق گو ... که تمام بکند عدد از آن رد
پس اگر آن عدد حسابی زد ... تو توافق منصف آن را گو
مثبت و شش اگر تو باشد هم ششش است ... بلکه معتبر شمار است
مثبت و شش باید او رو دوش است ... گر مثلا مربع باقیش ده است
بیش از مثبت و شش کم ... تا بود با قیمتش پس او را هم
کمتر ده کم که باشد ز از هم ... عدد از آن چهار زشش کم دارد
باشد در او باقیش ... عاد و آن هر دو مثبت عاد و تباین
در سه باشند مثبت و شش ... تو ششش و نه مثال گیر بدست

از توافق تا مثلث نامیده شد

چار اگر شد بربع نسبت کنند | شد مثالش دوازده با هشت

پنج گر شد بخمس نسبت اوست | ازده با نرده مثال نکوست

ور بود شش بسدس نسبت پذیر | هژده و شست و دوازده را نظیر

هفت گر شد بسبع کن منسوب | بیست و یک با دوده شد خوب

ور بود هشت کن ورا بثمن | بیست و چار و شانزده خوش کن

ور بود نه بتسع او را گیر | بیست و هفت و هیجده است نظیر

ور بود ده بعشر کن منسوب | بیست و سی مثال شد مطلوب

ور بود ماورای ده را نجا | کن بجزئی ازان توافق را

پس اگر عاد یازده باشد | شد بیک جزء یازده معنی

سی و سه را اگر بهشت و دو | شماری بود مثال او

ور بود یا نزده بجزئی ز ان | کسر دیگر برین قیاس بدان

سی اگر هست با چهل و پنج | با نزده عاد هر دو هست بسنج

نام این کسر را که مخرج او | عدد ثالث است وفق بگو

فرض رست احتیاج تمام | بهر تصحیح مسئله ناکام

جانب مخرج اصول سه زان | سهام و رووس خواهد رفت

چار ازان هست در رووس رؤس | انکه چارست در سهام و نفوس

اول ان شد که گر سهام درست | برسر هر فرق آید نخست

مثبت جانب سوی ضرب و عمل | چارست نسبت تام و کسب عمل

ثانی ان شد که انکسار نصیب | برسر یک فرق شد معیب

ثلث بین سهام ایداشن | شد توافق تو حکم این وا نش

که لی ضرب وفق ان اندران | اندران اصل مسئله بس دان

کر ان مسئله بود عائل | ضرب در عول او بود حاصل

ان ر

چون زن اب وام وده بنات بگوی ... یا اب وام وشش بنات وبنوی
ودو ابین را مثال عاوله بابین ... هست شش اصل مسأله بیقین
ودو سدس [illegible] است بر اب وام چار ... ودو ثلث شد بده بنات چهار
شد توافق بنصف نه ده چار ... عدد عاو بر دو را دو شمار
پس بکن ضرب پنج نصف ده ... در شش اصل مسأله وانکه
سی بود مسأله از و شد راست ... دو که از اصل مر اب وام راست
ضرب اصلش به پنج مضروب بی ... هر یکی راست پنج مطلوب بی
بود حظ بنات را اصل و چهار ... ضرب او نیز در همان مقدار
نیست شد هر کدام را شد دو ... ده بیابی را مثال عاد به جو
که حاصل او شد دوازده اما ... عول سوی پانزده انرا
هست بر شش بنات نسبت در ... ضرب بضعفش بپانزده بر نسبت
[illegible] پنج گشت حاصل او ... صحت مسأله از و میجو
سه شد ز اصل زوج را مطلوب ... ضرب او کرد در سه مضروب
اب وام را چهار بود از ان ... همان نیز ضرب او میدان
حاصلش شد دوازده را از شش ... بنات وشش برای ام میدان
هشت بد زان بنات را مطلوب ... ثلثش ضرب در همان مضروب
بیست و چار گشت حاصل او ... هر یکی را نصیب چار بگو
شد تداخل که در نصیب ولغوس ... شد بحکم موافقت محسوس
گر اقل شد نصیب انا اید ان ... زوج و دو بنت و دو پسر میدان
امده اصل مسأله از چهار ... یک از انها برای زوج بدار
سه باقی برای شش کس هست ... دو پسر جای چار بنت نشست
نیست بر شش صحیح سه اما ... کن توافق بثلث حکم اینجا
وفق شش را بگیر یعنی دو ... هشت حاصل شود ز ضرب او

دو بزوج امده و شش دیگر   راست شد بر دو دختر و دو پسر
در نصف است اکثر از ابدان   هست حکم ثالثش بعیان
مثل ام و اب و دو بنت بلو   گر بود چار رهست بر یکسر دو
ثالث ان شد که در نصیب و نفوس   امده خود مباینه محسوس
عدد ان روس را مضروب   کن در ان مسئله شود مطلوب
شوهر و پنج خواهر از اعیان   اصل شش هست و هفت عول بدان
گرد رو پنج را کنی مضروب   حاصلش سی و پنج شد مطلوب
زوج را بود سه ورا در پنج   یکی ضرب با نرد و را سنج
چار کز بهر پنج خواهر بود   ضرب او در همان است همه مجموع
هر یکی را رسان چهار ازان   عادله را مثال این صد ان ها
زوج و ام و سه خواهر از اصناف   بر سه خواهر مو شد رشش بخلاف
همه سه را الستش کنی مضروب   نیست مخفی به پیش تو مطلوب

در بیان چهار اصول که نسبت در روس با روس است

ان اصولی که در روس با روس   هست انرا بنو کنم مانوس
نسبت گر بر دو جمع یا بسیار   کسر چار است این اصول چهار
اولا یاد کن یک اصل صحیح   تا نباشد ترا خطا فصحیح
که بهر جمع و سهم او محسوس   گر تباین بود تمام روش
در توافق شد است وفق او   اولا گیر بعد از انست ببو
عبرت نسبت روس بروس   که خطا و غلط شود مایوس
اول ان شد که بعضی از ابدان   متماثل بود به بعضی ازان
یکی ضرب یک عدد زان   اندران اصل مخرج شش ازان
شش ز دختر سه جده سه اعمام   ضرب یک سه به ششش نمود تمام
ثانی ان شد که نسبت اعداد   شد داخل بود یکی ... ر این یاد
که کنی ضرب انچه هست اکثر   در همان مخرج این مثال بنگر

ده و دو عشر سه جده چار نفس
چار سه در دوازده شد از آن
ضرب کن آنگه اندر اصل مخرج دار
هفت اندر دوازده بفشان
دو و دو زان چار و بیست آمد خوش
ثالث آن شد که بر فحیص ازان
حکم رو هشت ضرب وفق سلی
بعد از آن ضرب جار وفق حاصل این
فدتبا این بود به حاصل
جا چهارم چنان معامله کن
چار و آن چار بیست جده هم
بیست و چار از اصل مخرج وان
شد شاین ودین نصیب ور و پس
چارم چار بیست جده را
شش که ربع آمده و بیست و چهار
شانزده دختران و هژده را
نصف هژده که نه بود میقان
یک باقی آن نزده هم بود
ماند باقی از آن رو پس اعداد
پس توافق میان شان بنگر
نصف یک در دگر دوازده است
ثلث یک در دگر سی و ثلث کل
ربع یک در دگر صد و چل و چار
شش و پنجاه و چار صد سه هزار

کسش
اصل مخرج دوازده به
متداخل بیان است که نشان
حاصل است که صد و چل و چار
چار و شصت و چار حاصل است بیان
بیست سه در دوازده نتی بیش
متوافق بود به عشر ازان
ورنه دیگری بعسر شکلی
در سیوم گر توافق است بیان
در سیوم بیست یک کسر
بعد از آن ضرب اصل مسار کن
هژده از وفق و شانزده از هم
چار رل را که به سه است بیان
بر از ختم به عدد زنفوس
چون توافق بر بابه واینجا
مر ورا جای چار و بیست بدار
چون توافق به نصف آمد اینجا
جای هژده قرار او را بین
عدد عمتان و روسی نمود
نه و شش چار و یازده کن باور
متوافق به نصف چار و شش
متوافق به ثلث این به است
به ربع هست شانزده با آن
ضرب در اصل مخرج بس الکار
حاصل اصل در صد و چل و چار

رابع ان شکر اندران اندران — شد تباین همین است حکم ان
گر یکی هست در جمیع دیگر — باز حاصل بود بثالث در
بعد ازان ضرب او برابع دار — شد بفرض در اصل مخرج کار
سه زن ده ز جده چهار عم — چارده اخت مادری با هم
اصل مخرج درین بود ده دو — سه برای زن بود میگو
سهم ده جده و دو لیک مگو — جای ده پنج زانکه نصف اوست
چارده اخت را است چار تنک — هفت شد جای چارده هم نیک
سه باقی بچار عم اما — شد بشش همچنین امرا
گشت اعداد حاصل با ما — پنج هفت و چهار شد اینها
متباین یکیست در دو بین — باز در ثالث است حاصل این
صد و چل آمده است بعد ازان — ضرب او در دوازده میدان
که هزار است و ششصد و هشتاد — گر اکنون نصیب هر یک ... ر

در بیان دادن حصه هر یک ازان از تصحیح

حظ هر طایفه ز هر تصحیح — بهر قسمش شد این طریق صحیح
که حظش را از اصل کن مطلوب — پس بمضروب نیز اصل کن مضروب
آنچه حاصل بود نصیبش گو — شد مکرر بهاین عمل برتو
حظ هر یک ز هر فریق دگر — که حظ آن فریق ز اصل نهی
پس تقسیم بر روس فریق — حاصلش را بدانکه بالتحقیق
هست مضروب اندران مضروب — حاصلش حظ هر یک اندر خوب
یا تو مضروب زانکی مقسوم — بر سر یک فریق معلوم
ضرب این خارجست بعد ازان — در حظ آن فریق نیز دان
که حظ هر یکیست حاصل این — بعد ازانیست وجه دیگر بین
که حظ آن فریق با عددش — دل چه نسبت نسبتی بمکند پس ش
بهمان نسبتی است از مضروب — حظ هر یک ازان فریقه خوب

در بیان قسمت ترکه

تو ورثه را چو قسمت ترکه — یکی با دیگر این ملکه
گر ز تصحیح سهم وارث را — این نتیجه که ضرب نسب هم جا
قسمت حاصلت بر تصحیح — خارجش آمده نصیب صحیح
همچنان آمده عمل هر جا — قسمتش گر کنیم بر [illegible]
گر بحکم نصیب وارث باش — [illegible]
مثل تصحیح کتب مسلم دیوان — [illegible]

در بیان مصالحه

یکی از وارثان مصالحه کرد — در [illegible] لوارثان دیگر
گشت این صلح جائز اندر شرع — نام او آمده تخارج [illegible]
باین که تصحیح مسئله [illegible] — بوجود مصالحی [illegible] است
[illegible] ز تصحیح مسئله سهمش — طرح کن بعد از آن [illegible]
[illegible] باقی میراث — بر سهام بقیه وراث
مثلا زن بمرد و ماند از او — زوج و ام و عم [illegible] بشنو
[illegible] آن — صلح کرد و [illegible] میان
پس کنی باقی قسم میراث — [illegible] ام و عمش اثلاث
دو سهام و سیکی بعم [illegible] — [illegible] شده بود [illegible] بشنو

در بیان عمل رد

بشنو از من بیان دیگر قول — عمل رد شده است ضد عول
که بود نقص کردن مخرج — [illegible] فرض [illegible] فرج
هرچه باقیست ز اهل فرض دگر — عصبه نیست مستحق دگر
رد او وان بر اهل فرض نسب — نیست رد [illegible] بر اهل فرض سبب
یعنی از [illegible] رد و او زن — به ذی فرض غیر شوی و زن
بیشتر آید مسائل این باب — چار [illegible] ذی الالباب

که زیکجنس هست ... رد — باز یکجنس بیشتر باشد

عضو ذی رد بود ... مقدم بر — بانه جنس عارفشم را برگیر

اهل رد گر جنس یک باشد — خرد و فقد آن غیر اهل رد

عدد سهمهای آن ... این — از همان مسأله کنی بعد آن

گر بود ... با ... — سهم آن ... مسأله اثنین

رد و جنس ... با اکثر — هست بنقد و غیر آن ... گر

مسأله از سهام آن ... جو — سهم شد ... هست ... شد در

سهم ثلث ... مسأله دار — سهم نصف و شد ... بگیر ... چار

سهم ... رد ... مسأله دار آن — ثلثان و سدس ... یک هست از آن

نصف و سدس ... آید ... و این — سهم نصف و ثلث را ... این

گر زیکجنس ... اهل رد باشد — باوی ... غیر اهل رد

اول از فرض غیر ذی رد را — از اقل مخارجش ... نما

بعد از آن گر تو ... باقی ... ده را — راست ... اهل رد فیها

یک مسألست شوی ... دختر — یک زن ... دختر ... دیگر

ور نه شد مستقیم باقی او — ضرب ... رؤس ذی رد جو

در همان مخرج ار تو ... زا — شد همان رؤس و باقی چار

زوج ... ثمن ... یک مثال اوست — چار ... زن ... شد

در تباین بود جمیع رؤس — هست مضروب در همان ... رؤس

مثلا پنج دختر و ... شوهر — بازن ... ثمن ... نگر

در ... اجناس با دو جنس بود — هم ... غیر اهل رد ... ذی رد

اولا مخرج ... رد ... این — از سهامش ... این

بعد از آن فرض غیر ذی رد را — بدء از مخرج اقل ... ابدا

گر بود مستقیم با خود ها / با فنی در مخرج رؤس فیها
زان و ششش عدد و چهار دو خواست / که بود مادری و تو بافت ثبات
چار را بین که مخرج شاد دو بیست / بعد تقسیم شد چهار دو بیست
ورنه شد استقامتی اینجا / مخرج اصل رد جمیعش را
ضرب کن اندر آن اقل مخرج / تا بود مخرج ردی مخرج
چار خدا ست ورنه باشد وزن / در اصل وست بهر ردش زن
بعد از آن سهم غیر ذی رد کبیر / ضرب در مخرج ذوی رد کبیر
سهم ذی رد بباقی مخرج / ضرب کن سهم اوست مستخرج
گر بود منکسر سهام انجا / با اصول گذشته راست نما
آن که گفته که در مسائل رد / چار فرقه سهم نمی باشد
قول او را نمود رد صریح / این مثال که بشکست صحیح
زوجه بنت و بنت ابن و ام / مخرجش بود چهار هست بکم
وه این مخرج از پی ردش / بعض کن که اندره چهل و ...

در بیان ذوی الارحام

ذو رحم واضح است بر طالب / که نه ذو فرض هست و نی عصبه
... ارث با یکی زان دو / لیک با زوج و زوجه وارث تو
زانکه رد نیست بر یکی زین دو / سابقا گفته شد بیان او
هست ترتیب در ذوی الارحام / عصبه سان بدانش چار اقسام
قسم اول کسی که با میت / انتسابش بدان بود ثابت
هر که زین قسم باشد الا علی / هست در ارث اسبق و اولی
یعنی اولاد بنت شد اسبق / ثم اولاد بنت الابن احق

ورنه او لا بکبر در احکام   نسل وارث ز نسل زن ز احکام
بنت بنت ما بود از او بان   زان بنت بنات در همه جا
نه تو و معتنب بفوش فروع   شد دگر را حظ دو زن ز فروع
ور که بنت بنت لشان وارث زان   با همه نسل وارث اند بدان
اصل آنها ان مادگی در نری   منفق خوار مختلف نگری
مت اینا معتبر نزد یعقوب   همچنان وان بر محمد خوب
گر بود متفق صفات اصول   این بنت آر و منت بنت قبول
ور بود مختلف صفات اصول   مبلند آن صفت بفرع وصول
منت این بنات گر با او   این بنت بنات شد بمرو
بنت ابن بنت مسه بنعقوب   دو ثلث بهر این بر وسش خوب
نسب بنتس محمد این میراث   از زه عکس ملکنود ز ثلاث
همره بنت منت بنت اگر   بنت دو بنت این بنت نگر
نزد یعقوب قسمت میراث   در میان فروع بر ثلاث
لیک نزد محمد ان اخماس   خمس میراث بهر بنت شناس
بهر دو بنت ده چهار اخماس   جای دیگر چنین بگیر قیاس
قسم ثانی کسی که شد با او   منتمی منتمی بر زن ... سلو
کوست اجداد فاسدین دیگو   مست جدا ست فاسدین نگر
که برو مال هر که هست اقرب   مادری هست یا ز جانب اب
ورنه ضعف حظ قرب مام   برسد بهر خویشش باب مدام
اب وام اب البت هواو   اب باب ام ام ار بمرو
دو ثلث بهر او بین در ... سینی   بهر تا فی ثلث ثقیلین دا... سینی
قسم ثالث کسی که نسبت او   با اب وام هست هست نگو

نتر

نسل اخت است و دختر برادر — پسر اخ که باشد از مادر
هر که با میت آمده مرد یک — امه او و عمه بنت شریک
بنت اخت اسبق و ارسخ — بهر میراث ز ابن بنت اخ
بعد از آن بهر جمله عصبه — بنت بر نسل ذی رحم غلبه
که بود بنت ابن اخ همه حال — نکند ابن بنت اخت سؤال
که ز علات بر عمو یا ز اعیان است — یا یکی هست زین دو دیگر زان است
گر ز اخیاف باشد این هر دو — مرد را ضعف زن بود نیکو
نزد یعقوب این بود مشروع — که کند عبرت نفوس فروع
هست پیش محمد این انصاف — که برای اصول کن انصاف
قسم رابع که در خلاف اوست — دو جد هست و دو جده اوست
هم اعمام میت و عمه و خال — نیز خاله که هست در هر حال
چون بود منفرد یکی زان‌ها — همه متروک هست حق آن
مجتمع گر شوند گر باشند — حیز قرابتشان یکی ار باشد
مثل عمات کز سوی پدر اند — همچو اخوال کز سوی دگر اند
هر که زیشان پدر اینش اقوی — نشد با اجماع اسبق و اولی
یعنی آنکس که هست اعیانی — به ز علاتیش همه آسانی
وانکه علاتیست او را نیز — زان اخیافیست شد اولی
خواه مرد است خواه زن او را — گر ذکر هست همره انثی
ز حظ مرد حظ زن کم دان — خاله و خال عمه و عم دان
حیز قرابتشان یکی ار بود — قوت قرب معتبر نبود
عمه گر سوی مادر است و پدر — خاله گر سنه ز جانب مادر
ثلثان بهر خویش نیز پدر — ثلث بهر قرابت مادر

باز احکام فصل ثالث اخیر | نقل احکام قسم اول گیر

در بیان مناسخه

غالبا هست در مناسخه زین | گوش کن آنچه بشنوی از من
گر بمیرد کسی بعض از وراث | پیش از اخذ سهم خود میراث
مثلا ماند زوج و بنت و ام | قبل قسمت شده است شوهر گم
بعد رو مادر و زن از وی هست | بعد از آن موت بنت را بود وقوع
جده و بنت و دو پسر زو ماند | پس مسئله بجده بیک خلاف اند
شوهر و دو برادر از وی ماند | دوم رفا زن او ما بدر را ند
مخرج میت یکم کن راست | ده بهر وارثی حظی که وراست
بعده بهر میت ثانی سهمی | مخرج را صحیح گردانی
پس نظر کن به آنچه در ید این | آمد از جمله مخرج یکمین
حیث حاصل بمخرج دوم بین | از سه نسبت در آخر خروج مبین
گر درست آنچه در ید اوست | بر سر مخرج دوم چه نکوست
گر نشد وی ضرب حاجت تو | شد دو مخرج ز یک عدد مسلو
ور نشد مستقیم باید دید | که توافق از و بسهم برسید
ضرب از وفق مخرج دوم بین | در همه مخرج نخستین بین
بین شد اول که شد توافق سهام | در تباین گذشت مثلش دان
در تباین تو و همه ثانی | در همه اوست گر دانی
حاصل ضرب هر دو صورت گیر | مخرج ثانیین بی تکسیر
پس بیفکن ضرب سهام هر وارث | که ماند ز اول این صورت
بهر مخرج دوم در گیر | خود تباین کنند اینجا سر
با توافقش اگر در آنجا رو | خود توافق موز بنشین تو

برا

نیز برین ضرب جمله آن وارث — که مرد وارث زر دم مورث
همه آنکه در رید نفس منور — با بو نقش خانه با لا بود
که در انتجاست مثبت سه بین — در حصار رم دگر فزون تر از بین
مثل ما نحن کنیم تا ... را — در همه آنچه گفته شد ... بالا
همچنین دست در باده زنیم — ما که اعمال را تمام کنیم

ختم شد

بسم الله الرحمن الرحيم

لمعة الوافرة

الحمد لله المتفضل بالنعم من استحق العالم باقي السموات والارضين وما حملت طباقها المحصى عدد اشجارها وانهارها احمده على

وجليل افضاله المتواتر واشهد ان لا اله الا الله شهادة اجر بالدار القرار واشهد ان محمدا عبده ورسوله النبي المختار صلى الله

عليه وعلى آله وصحبه الكرام الابرار وبعد فهذه نبذة في الكتاب وجمعت فيه من الوفق [illegible] العجيبة [illegible] تسهيل [illegible] بعيدا نوى

الالباب [illegible] فصول ومقدمة [illegible] الفصل الاول في كيفية الاعداد المتناسبة [illegible] من اول

عدد [illegible] المتناسبة [illegible] فاخرج من القسمة [illegible] بيت [illegible]

[illegible] بيت المربع [illegible] الى ان يفرغ بيوت المربع [illegible]

[illegible] ان [illegible] في الاعداد [illegible]

[illegible] والثاني لا يبلغ احد حده والثالث [illegible] في المعنى [illegible] من [illegible]

[illegible] وحده [illegible] الفصل الثالث في كيفية [illegible] بالاعداد

[illegible] الفصل الثاني [illegible] الدار [illegible] الفصل [illegible]

المتناسبة وضعت به الخزانة العالية [illegible] المولوية صلاح الدين خليل [illegible] مقاصد [illegible] مولاه وجعل [illegible]

[illegible] والتوفيق [illegible] وحرس من التغيير [illegible] من الغير [illegible] بالبركات معمور [illegible]

النعم معمورة ومناقبه على السنة الناس مذكور شعر [illegible] للدام [illegible] براحتها ما [illegible] من الدنيا

من الكرم لا يطمع [illegible] ولا [illegible] العطايا [illegible] مع على بان الله قد اعطاه من العقل [illegible]

ومن النعم [illegible] ومن الدين [illegible] ومن الرأي [illegible] ومن الخلق [illegible] ومن الخلق ارضاه شعر فتى

كرم [illegible] واعطاه [illegible] فضل نصيبها [illegible] السيف ان [illegible] ومن الدين [illegible]

ومن العلم [illegible] ومن الحياء [illegible] ومن التدبير [illegible] ومن الفضل اكمله ومن الثناء احمده ومن الشجاعة [illegible]

[illegible] ومن الفصاحة [illegible] البلاغة [illegible] ومن السماحة [illegible] شعر لا زال [illegible] الدهر

تحته شيء ونقص وتشكك وتكلفه ولازمت الله تعالى ... اربعة جمعة ومحمد وما شيدتها به وصالففك مع الايام اربع جمع

وعزم ذو فنون وتشديد ولازمت ضربه المحرور اربعة ذراع فيهر وتعبيض وتنكيسه بسال العظيم [illegible]

المجيد ان يعصمني من الزلل في خالص القول والعمل الفصل الاول من الكتاب المسمى بنزهة الطالب في اسماء

الجواهر اعلم ايها الراغب ... على ضرب من اسماء ... عدد ... وتمام الكلية التي كنت ذكرت اولا

الاحجار التي تجذب الذهب والفضة والنحاس والقصدير والاسرب والاظفار والشعر والصوف والقطن

التي ذكرها ارسطو في كتابه المشهور بخواص الاحجار وقد عدلت عن ذكرها في هذا الفصل لعزة وجودها وقلة المنفعة بها

لمن يرومها والسلام قال الشيخ الامام العلامة شمس الدين محمد ابن ابي بكر الاكفاني ... الشيخ ... رحمه الله

ان حجر الماس مغناطيس الذهب ... الذهب ... به وقال احمد بن يوسف التيفاشي صاحب كتاب

الاحجار المشهور ان بين حجر الماس وبين الذهب محبة ... بحيث كان حتى ... الحجر ... وذلك

صناع الذهب فانهم اذا ... وقعت تلك ... تحت مباردهم وكانت ... حجر الذهب مغناطيسه

[illegible] بحيث ... يلصق به ... وكذلك ... من رصاص [illegible]

و[illegible] عليهم الزيبق فان برادة الذهب تطلبه وتلصق ... [illegible]

الفضة هو الزيبق ... مغناطيس الاخر ومغناطيس الزيبق ... حجر الذهب [illegible]

[illegible] الذهب والفضة ومجاذب الرصاص ذكره ارسطو وذكر القاضي شهاب الدين ... رحمه

الله في كتابه مسالك الابصار في ممالك الامصار قال لي بعض من دخل الصين انه راى هنالك حجارة تجذب الرصاص

من وراء ... وانه اذا ترك تحت الحامل سهل عليها الولادة ومنها حجر يجذب النحاس ومنها حجر يجذب الذهب

واما مغناطيس الحديد والفولاذ والخارصيني فمعروف وقد ذكرته في الفصل الثاني من هذا الكتاب وقد رايت في كتاب قديم

فيه ... صفة ... الحديد ... يجذب الحديد كالمغناطيس وهو ان يؤخذ ... يسحق ...

بالخل الحاذق وتحمى الحديد وتطفيه في هذا الخل سبع مرات ثم تحكه فانه يجذب الحديد كالمغناطيس وقد جربت ذلك

وصح وعملت ذلك مرة ثانية وعملت ... وصح ايضا ومغناطيس الرصاص ... قيل انه منتن

الرائحة قبيح المنظر اذا القي منه دانق على عشرة دراهم رصاص عقدها ... هذا كلام ارسطو

وقال بعض ... ان ارسطو اراد ... ورصاص ... حجر ...

والله اعلم ومغناطيس الماء قال ارسطو هو حجر اذا ... الى

الد

الصباح ثم حصل في الساحل مطر شديد بعد انه من الماء الى ان لا يبقى منه شيء ثم للماء دونه الصافي العذب ذلك من الآثار

حتى يجري المستنقع وهذا النوع ايضا ذكره القزويني في كتاب عجائب المخلوقات وغرائب الموجودات وهو مشهور

في كتاب العجائب والطرف والهدايا والتحف في فصل البلاد في بعضها يحبس نوع من الطير وهو طير يسمى السمرمر

وذكر انه بقرية يسمها سميرم وهي قرية بين اصفهان وشيراز وفيها ماء مشهور وهي من عجائب الدنيا

[illegible] الجراد اذا وقع بارض يحمل من ذلك الماء الى تلك الارض بشرط ان لا يوضع الظرف [illegible] فاذا

[illegible] الارض [illegible] وانه يقتلع ذلك الماء من الطير تلك الارض بعد ذلك عصر كثيرة ويقتل الجراد

ومنها المجرب فقد وقع [illegible] جراد كثير وما حصل بعدان واكل جميعها فبعث اهل قزوين لطلب هذا الماء

فجاؤا به فجاء الطير خلفه واكل الجراد وكذلك جرى ببغداد وكذلك جرى بمدينة ماردين وكذلك في مدينة حلب

سنة ستين وستمائة ذكر حجر المطر قال القزويني الشيخ في عجائب المخلوقات وغرائب الموجودات ان هذا الحجر موجود

في بلاد الترك وهو انواع مختلفة الالوان اذا وضع منها في الماء فان السماء تغيم وتمطر وربما وقع البرد والثلج وهذا مشهور

وقال انه [illegible] من راى ذلك وقد ذكره الشيخ محمد بن عبد الرحيم الاندلسي الغرناطي صاحب كتاب تحفة الالباب

في العجائب والطرف والهدايا والتحف فقال احمد بن يوسف التيفاشي رحمه الله في فصل من كتابه

مشهور في الاحجار ما يذكر صورته قال اخبرني من اثق بقوله واعول على صحة نقله انه شاهد ببلاد الفرس

من تجار سمرقند في عسكر الملك المرحوم علاء الدين خوارزم شاه رجلا تركيا يعرف بالحجارة التي يصنعها فيطول

المطر الغزير في اي وقت اراد الملك باذن الله تعالى وذلك ان ببلاد الترك والصين طائر يسمى سرخاب

ولتفسير هذا اللفظ احمر الماء فان سرخ احمر واب ماء قال وهذا الطائر كالاوزة الكبيرة احمر الريش يسمى

بديار مصر النسور وهو تفسير مختصر يعلقون ريشه للزينة في المراكب ووجدت على حاشية الكتاب [illegible]

وهو المشهور [illegible] ان هذا الطائر ببلاد الترك والصين يعشش في جزر مياه منقطعة من الامطار والسيول فاذا نضب

الماء فتحفر تحت عشه قدر ذراعين فيوجد هناك حجر واحد في قدر البيضة الكبيرة لونه عنبري فيه [illegible]

[illegible] وكان الرجل [illegible] يحمل تلك الحجارة اذا وصف وترفع الى خزانة الملك فتوضع [illegible]

[illegible] في الصيف واذا لم [illegible] الطريق [illegible] وغير ذلك

من الاسباب التي يحتاج فيها الى كثرة الماء [illegible] اخرج الامين المذكور حجرا من تلك الحجارة المنشور

قال [illegible] المخبر لنا بذلك وهو من فضلاء العجم الفرس وعلمائهم وهو من اهل الخبرة حضرت في العمل بهذه الحجارة وشاهدت عجائبها
فذلك ان شيخا من الترك حضر وانبسطت له خركاه ليستبين ما عمل الناس وحضرت انا وانا [illegible] على الحكم [illegible]
قال واعلى الخركاه مفتوحا الى السماء [illegible] لم [illegible] من [illegible] كبيرة فيها ماء ثم احضر ثلاث قصبات [illegible]
احديها الى جانب الطاسة الايمن والاخرى الى جانبها الايسر ثم مد العمامة معترضة على الطاسة [illegible] على القصبتين
[illegible] ثم اخرج [illegible] لونه لون الحجارة اغبر [illegible] [illegible] بخيط و[illegible]
المعترضة منكسا راسه فوق الماء بعد [illegible] ثم رفعها [illegible] احديهما بالاخرى [illegible] ثم [illegible] في الماء ثم رفعها
ثم [illegible] سبع مرات نحوها ثم [illegible] من ذلك الماء [illegible] على الارض ومن شرطه ان يكون [illegible] الكرسي [illegible]
[illegible] الوجه كالغضبان ثم يرمي براسه الى السماء كانه متكلم بكلام يستدعي به المطر يفعل ذلك مقدار
ساعتين من الزمان فلا [illegible] ان تغيم السماء ويأتي المطر العظيم قال [illegible] حضرت هذا الفعل [illegible]
لا [illegible] به [illegible] والسماء مصحية [illegible] الى [illegible] الا في [illegible] والسيول قال واخبرني هذا الشيخ [illegible]
بهذا [illegible] ان كل مرة [illegible] اما في موت [illegible] او ذهاب مال او سرقة دواب او غير ذلك وانه لا [illegible]
والملك [illegible] ما [illegible] منه ولا يفعل هذا الفعل الا اناس مخصوصون معلومون بذلك [illegible] هذا الحجر
من [illegible] فارس ان [illegible] شاه [illegible] الدخول الى بلاد الترك فلما قاربها توالت عليه امطار وثلوج [illegible]
[illegible] عسكره [illegible] ذلك وان [illegible] ارسل جماعة من [illegible] يطوفون الجبال فالفوا برجلين [illegible]
تلك الحجارة فقتلهما في [illegible] ودفعها [illegible] فتقشع جميع [illegible] والمطر والبرد [illegible]
[illegible] ذلك اذا [illegible] ان يفعل به ما ذكرناه والا لا [illegible] الى ما عليه [illegible] واذا [illegible] به في موضع كان
البرد والثلج اشد حتى لا يطاق احتماله وقد ذكر ان بموضع من بلاد الترك حجارة صغارا اذا [illegible]
فيها [illegible] بعضها ببعض [illegible] في [illegible] غيمت السماء ثم مطرت مطرا غزيرا وان الساربين [illegible]
[illegible] لنزول المطر [illegible] المطر [illegible] النفع بها والصحيح ما ذكرناه [illegible] هو حجر [illegible]
[illegible] الخليج وقيل هو موضع [illegible] الذي في تلك البلاد [illegible] حجر [illegible] قال احمد بن يوسف التيفاشي [illegible]
حجر [illegible] ان [illegible] الناس [illegible] ثم وضع على الارض [illegible] العقارب [illegible]
[illegible] ونباته كثير [illegible] السواد [illegible] قبل دمشق اذا [illegible] كل [illegible]
[illegible] نباته [illegible] ثم [illegible] النباتة [illegible] العقرب [illegible]
[illegible] في كتاب [illegible]
[illegible] [illegible] احمر

ثم يكلسه صغارا ثم ياخذه ويمس [illegible] بالحجبة لقيا سودا ثم تذيب الحديد ثم تحكه [illegible] المدادهم يعمل منه الكحل

ويلونهم حصانه حجر يقال له مغناطيس يعرفه بعضهم ثم يلقيه مع الالات التي يلونها حيات والعقارب

ونحوها فانهم يعملون ويطلون بها الملفل وهو من بلاد العجمية وجاذب السنانير وهو القطاط وهو النبات وهو

المسمى بالمنكطرا مشير وقيل المنكطرا مشير وهو نبات ينبت بالوادي تحتان في دمشق وقد رايته كثيرا عند شكر

[illegible] تمر [illegible] شعبان وهو شبيه بالبقل لنعناع او اكبر منه ورقا مع ورق [illegible] وهو طيب الرائحة

[illegible] حيث اذا جعل في مكان اتت اليه القطاط وفرحت به وتمرغت عليه نوعا من الالتذاذ به وسالت دموعهم

[illegible] ذلك طرق متعددة واذا كانت رائحته في منديل او غيره فانه يعود مغناطيسا لهن وهو عجيب

وسنبل الطيب [illegible] السنور ومعه بقل المنكطرا مشير وهو قريب ذلك واما مغناطيس الفار فهو حجر

يوجد بارض المغرب [illegible] في بيوتهم فيجتمع عليه الفار بحيث يسهل اخذها باليد ثم يصيدون

به الفار ويصيدونه [illegible] من السنور وقد ذكر الفقد زمني وغيره واما مغناطيس السباع فهو نبات يطلع بالوادي

[illegible] الحجر الملقى من السنور [illegible] اللعور وجوارها ويعرف في كتب النبات بالبازر بنوبد ويعرفه نعلا طون

الشامي في دمشق وهو كثير [illegible] اللعور [illegible]

بالترنجان فيوخذ من بذره جزء ومن سنبل الطيب جزء فيسحقان ثم يجعلان في كيس او منديل او غيره

ويرمى الى السباع فانه مغناطيس لهن واما مغناطيس الكلاب فقد حكاه لي بعض الاصحاب [illegible] عمل ذلك

ولا [illegible] ذلك ذكره في هذا الكتاب واما مغناطيس السمك فقد ذكر بليناس وهو مجرب [illegible]

[illegible] فلا حجر مقشور ومن [illegible] الماعز جزء ومن الدم السنور جزء ويسمى ما هو يابس وتات الجميع حتى تصير

مثل العجين ثم يجعل [illegible] صغيرة او في قطعة [illegible] في طرف [illegible]

من الجهة الاخرى [illegible] ويرمي به في مكان يكون بالوادي فان السمك [illegible] من كل مكان وهو مجرب

فاذا اجتمع السمك فالقي عليه الشباك [illegible] الصيادون بالوابه [illegible] واما جاذب [illegible] فهو نبات يعرف

بالقندول ويعرف [illegible] قطعة في الماء الذي تاوي اليه [illegible] فانها تاتي اليه وتجتمع

وهو مغناطيس لهن اما جاذب السرطان فهو نبات ذكره وليسقوريدوس في مقالة النبات [illegible]

[illegible] السرطان [illegible] السحق [illegible] ويجعل في مكان السراطين فانه جاذب لهن

واما جاذب الغراب فقد وجدت في بعض كتب [illegible] اذا اردت ان تجمع الغربان من كل مكان فخذ

غرابا [illegible] واعزل [illegible] الغراب في قدر واطبخه حتى يتهرا وصفي اناه واخلطه بالدم

واعجن به دقيق حنطة ثم اجعله خبزا وقطعه قطعا صغارا وارم به الى الغربان فانهم اذا اكلوه اتوا

اليك واتبعوك والى مكان كنت اجتمعوا اليك واما مغناطيس بني ادم فهو في الفصل الذي [illegible]

للنخاس وقد قال ارسطو ان بحر النبات الذي تحت العين التي هي اول منابع النيل خلف جبل القمر وهو بحر اسود حق
براق كالمنقضة [illegible] وهو جبل صغير صلد كانه هو صنوه [illegible] فمن وصل الى [illegible] وجد في نفسه [illegible]
جذبه اليه بعذب [illegible] متصل [illegible] فرحا مسرورا حتى يموت وقد ذكر ذلك بطليموس
وهذا الجبل خلف جبل القمر [illegible] وقد ذكر هذا الجبل بطليموس فقال وقد شاهدناه من بعد وهو
ابيض من الثلج [illegible] قال له السلطان الملك المؤيد عماد الدين صاحب حماه رحمه الله [illegible]
ان قول بطليموس وقد شاهدناه من بعد وهو ابيض من الثلج الذي عليه غلط قال هذا الجبل [illegible]
درجة في الجنوب وهذا المكان هي غاية الحرارة ويتعذر من عرض احدى عشر الشمالي وهو عرض مدينة عدن
من الشمال [illegible] الثلج في مثل [illegible] ذلك [illegible] والحاجب [illegible] وانه [illegible]
الشمس [illegible] في كتاب رسم المعمور [illegible] قال في طرف الجبل المذكور الغربي عند طوله ستة واربعين درجة ونصف
[illegible] المسافرون [illegible] ان جماعة قصدوا [illegible]
منابع النيل [illegible] وصلوا الى [illegible] فلا مسلك فيه لبلادي لصعوبة [illegible]
الاشجار وان [illegible] منهم بعد ذلك [illegible] على حجر [illegible]
[illegible] التي نعته [illegible] ثم [illegible] اخر ففعل مثل ما فعل الاول فطلعوا كلهم ولم
[illegible] رجلا منهم بحبل [illegible] من قبله [illegible]
بالحبال [illegible] ساعة فلما [illegible] ما كان وحده [illegible] بالقوة التي [illegible] والسحر
[illegible] فرجعوا ولم يتجاوزوا ذلك الموضع ومن ذلك [illegible] من الحيوان كله [illegible]
[illegible] من كان من [illegible] اليه حتى [illegible]
ان كان [illegible] او يهلكه [illegible] وليس ذلك الا [illegible] والله اعلم ومن ذلك
[illegible] من الناس [illegible] ابن ادم [illegible] متى شم رائحة الضبع [illegible] ولو كان [illegible]
وهو الف خطوة [illegible] الى الضبع [illegible] فتاكل منه او تقتله [illegible]
[illegible] الناس والله اعلم ومن ذلك [illegible] الزمرد الريحاني [illegible] من اعاجيب الحيات [illegible]
[illegible] قال شهاب الدين احمد بن يوسف التيفاشي الجوهري رحمه الله خواص الزمرد [illegible] التي العود
عن ساير الاحجار [illegible] من غير الخالص وذلك [illegible] اليه [illegible] اليه
سالت عيونها [illegible] على هذه الخاصية في الزمرد في كتب الحكماء ثم جربتها [illegible] صحيحة وذلك

[illegible]

وقع لي في فص زمرد ذبابي خالص [illegible] متماثلة على عيون الافاعي فاستخرجت [illegible] فصادف [illegible]
في ظلمة واحدث شمعة فالصقت [illegible] فلما [illegible] من عيني الافعى فكانت [illegible]
بيته وكان [illegible] من الظلمة فلما قربت الزمرد منها سمعت فرقعة [illegible] لم تقبل
[illegible] ولقد [illegible] في الظلمة [illegible] لا ينقصه
[illegible] على [illegible] وقد جربنا [illegible] في انفقاع [illegible]
[illegible] وتحصل تحته من كل
[illegible] ان من اسرار الفرنج [illegible] فانه يكون [illegible] القلوب
[illegible] على عكس ترتيب الافلاك وتحمل [illegible] من حجر [illegible] ويعمل [illegible]
[illegible] الفضة والرصاص والقصدير والنحاس والزيبق والحديد واعلم
[illegible] وان الكواكب سبعة والسموات سبعة ومن هنا حصلت المناسبة [illegible]
ان النحاس [illegible] اعلم [illegible] فتدرك [illegible]

الفصل الثاني في [illegible] التفسير [illegible] المغناطيس [illegible] علما [illegible]
[illegible] في هذا الفصل جميع ما وقفت عليه من كلام [illegible]
في دوام [illegible] السلامة [illegible] وقد احتوى هذا الفصل على نوع [illegible]
[illegible] من الحركات والعجائب وما [illegible] من الملح والغرائب [illegible] فهو من عجائب الزمان التي
[illegible] عدة [illegible] في كل [illegible] من [illegible] المتأخرين [illegible]
لم [illegible] لم يستغن [illegible] احد من المتأخرين [illegible] قال [illegible]
[illegible] الحركات قريب [illegible] الحديد وكان [illegible] المغناطيس
والمغناطيس [illegible] ما كان [illegible] الحديد [illegible] من [illegible] واضاف [illegible]
[illegible] بسواد [illegible] لونه [illegible]
والازورد [illegible] بعض [illegible]
تقارب [illegible] ولا يبلغ احد مبلغه خاصة [illegible] لا يفعل فعله واذا [illegible] فيه شيء من
[illegible] الفعل [illegible] المعادن
الحديد [illegible] وبخراسان [illegible] الحديد ومن خاصة
هذا الحجر [illegible] الهند ويجلب عند [illegible] بالاندلس وبخراسان [illegible] الحديد
ان يقوي [illegible] في دم [illegible] بعض الناس ان [illegible] فعله [illegible]
[illegible] الزرقة والسواد [illegible] فعله [illegible]
[illegible] فعله وقد جربت [illegible] صحيح وما رأيت [illegible] الحديد [illegible]
[illegible] قرأت في بعض الكتب [illegible] الحديد [illegible] المغناطيس [illegible]

الى الحمية فانه مهرب منه مجرب ذلك في حركات عنبها بحدته عن صحبه والطل [illegible] من الكحل والجذب حتى كانه لم يكن معنا
الفضة فمن [illegible] فيها ليس في هذا [illegible] عليه السند اذا من جهة الكتب [illegible] الاخ الحب في الرشيد الامين محمد الناسخ المعروف
[illegible] انه [illegible] من السفلي [illegible] من حيان الصوفية كان عند جابر ابن حيان حجر مغناطيس [illegible]
[illegible] الحديد [illegible] من حيث [illegible] سنة [illegible] العقده فوجده قد نقص حذبه وانا ممن جرب في ذلك
[illegible] الحجر [illegible] سنة [illegible] لا يزال ينقص جذبه ولا سيما ان كان الحجر صغيرا فان [illegible] يكون دبرا من الكبر
ان من قال ان الحجر المجذب [illegible] المغناطيس اذا [illegible] على القفل فانه ينفتح هذا النقل غير صحيح ولقد حكاه على الدالمة من جهة
[illegible] ذلك ولم يكن عنده علم ما حتى اعرف شيئا من خواص المغناطيس وقد [illegible] ان [illegible] الاكثر [illegible]
[illegible] الفاطمة والدرب [illegible] المغناطيس اذا كان [illegible] فعطار [illegible] من احد [illegible] من [illegible]
[illegible] القفل [illegible] واحد [illegible] القفل [illegible] عليه ذلك الحجر المغناطيس فانه لم ينفتح [illegible] وعند [illegible] يكون
[illegible] ان الحجر القوي جذبه اذا انقطع منه والذي صح عندي بالتجربة في تقوية حجر المغناطيس اذا اضعف [illegible]
[illegible] على الحجر الاسود [illegible] شيئا من كل حد فانه يقوى جذبه وهذا مما جربته طرق [illegible] صح [illegible]
[illegible] ويعقد [illegible] وصف [illegible] ان يوخذ الحجر الى [illegible] منه [illegible] الرخام ويعمل [illegible] الحجر
[illegible] على قدر [illegible] ويطلى بطلي [illegible] ويعمل [illegible] ولا يلبسه لم [illegible] منها [illegible]
[illegible] من الوزن [illegible] ويسحق به الحجر [illegible] تارة [illegible] الا [illegible] الاخضر ثم [illegible] الفعل
[illegible] فاذا كان مثل [illegible] خلط معه مثل ربعه من [illegible] المسبغ [illegible] داود [illegible] منه مثقال
على [illegible] مثقالا من النحاس الاحمر [illegible] يخرج [illegible] لا يخرج عن المعادن ومن خواصه ايضا انه
[illegible] وضع على الجسد الذي اصابه الحديد المسموم اذا [illegible] ان [illegible] ودرهم [illegible] على [illegible]
[illegible] الانسان [illegible] واذا عمل من حجر المغناطيس [illegible] صغير قوي الجذب [illegible] الشمع [illegible]
[illegible] بالشمع و [illegible] في الماء فانها [illegible] الى جهة معلومة فاعمل على جهة [illegible] منها محراب [illegible]
ان [illegible] القبلة من اعمال البلد الذي عملت فيه ذلك [illegible] تلك [illegible] ذلك المحراب [illegible]
القبلة فصل ومن العجائب التي توضع في [illegible] منها [illegible] والجهات الاربع من نظرة واحدة وهي
من خشب مكتوب عليها اسماء البلد مرسومة في اماكنها من الارض [illegible] الدائرة المكان الموضوع المشرفة
[illegible] فاذا اردت [illegible] فتضع على وجه [illegible] موضع [illegible] ولا تخلي الدائرة ملصق بحافة الاناء [illegible]
فان كل بلد تقف على حدة وكذلك الجهات الاربع وقد وضع لها صور [illegible] يرسم [illegible] صورة [illegible]
[illegible] من وجه الدائرة ويدين فوق الكتابة [illegible] او غيره والسر فيها ان [illegible] في
[illegible] طويلا وتجعل في ذلك [illegible] ابرة [illegible] على حجر المغناطيس [illegible] الواسطة كما تقدم ثم
[illegible] ذلك وتلصق عليها ورقة ذهب او فضة وضعها [illegible] [illegible] وتهدي فاعرف خط
[illegible] النهار [illegible] عليه العلامة وارسم على ذلك الوجه بهذه الدائرة بحيث يكون [illegible] نصف النهار [illegible]

[illegible]

خط نصف النهار وتكملها كما ترى في هذه صورة الصورة الدائرة لعمل رسم هذه المصورة انما تنحني على الوجه
من الدائرة كما ترى ثم تدير قائدا بالصفة المس اربع وجوه او اكثر وترفعها الى وقت اخر النهار
في الصورة الدائرة كما ترى وتعمل لوحات الظلال الاقرب ... بحيث يكون منفردا وحده ونكتفد
... والعقوبة اما كلها من الدائرة ثم تدير حول الخيط المتعدد ... ونرفع الى وقت الى ...
... الظلال لمعرفة الحساب ... الفصل الثالث في معاطيس المغموس ...
... بالاعداد المتحابة وقد جعلت هذا الفصل يحتوي على اربعة ابواب الباب الاول في شرح الاعداد المتحابة وما قيل
فيها من العلوم ... في صورة المتحابة التي استخرجتها ... بما وقفت عليه بالطرق الموصلة الى ذلك الثالث في استخراج
الاعداد المتحابة لطرق عديدة ... في الاختبارات والارقام المتعلقة برسم الاعداد المتحابة الباب الاول في شرح الاعداد
... فيها من الكلام اعلم اعزك الله تعالى هذبك واسعد امرك في دوام من السلامة وتمام من الكرامة ان اشتهر هذه الاعداد
... للارض ذات الطول والعرض وشاع ذكرها في الاقطار وعرف ... الصغار والكبار واول من استخرج هذه الاعداد
الحكيم كنكه الهندي واضع كتاب السلاطيس الاكبر الذي نقله عنه ارسطاطاليس وكان الحكيم الكنكه الهندي من ملوك الهند
وحكمائها وكان قد صنع في زمانه صنما على صورة امرأة حسنا الوجه وكانت مبتسمة فكانت هذه الصورة
لا ينظرها مهموم الا ابتسم وزال همه ونسي ما كان فيه من الحزن فكان الناس يأتونها من كل
مكان حتى انهم صاروا ... ذلك الى عبادتها وصنع غير ذلك من الطلاسم واما الاعداد المتحابة
التي استخرجها في عصره فهي المائتان والعشرون والمائتان والاربعة والثمانون لغير ... والانقصان
اما المائتان والاربعة والثمانون عدد ناقص اجزاؤه اقل منه واذا اجتمعت كانت مائتين وعشرون
والمائتان والعشرون عدد زائد اجزاؤه اكثر منه واذا اجتمعت كانت مائتين واربعة وثمانون بيان
ذلك العدد التام هو اذا اجتمعت اجزاؤه كانت مثله وهو ستة فان اجزاءها الصحيحة المنسوبة انما هي النصف
وهي ثلاثة والثلث وهو اثنان والسدس وهو واحد مجموع ذلك ستة والعدد الناقص ما اذا اجتمعت اجزاؤه
الصحيحة البسيطة كانت جملتها اقل منها وهو ثمانية فان اجزاءها الصحيحة انما هي النصف وهو اربعة والربع
وهو اثنان والثمن وهو واحد وهي اقل من العدد المذكور والعدد الزائد هو ما اذا اجتمعت اجزاؤه زادت عليه
وهو اثنا عشر فان لها النصف وهو ستة والثلث وهو اربعة والربع وهو ثلاثة والسدس وهو اثنان ونصف السدس
وهو واحد ومجموع ذلك ستة عشر وهو يزيد على الاصل فالمائتان والعشرون لها النصف وهو مائة وعشرة
والربع وهو خمسة وخمسون والخمس وهو اربعة واربعون والعشر وهو اثنان وعشرون ونصف العشر وهو احد عشر
وجزء من احد عشر وهو عشرون وجزء من اثنين وعشرين جزءا وهو عشرة وجزء من اربعة واربعين وهو خمسة
وجزء من خمسة وخمسين وهو اربعة وجزء من مائة وعشرة وهو اثنان وجزء من مائتين وعشرين وهو

ومجموع ذلك مايتان واربعة وثمانون والمايتان والاربعة والثمانون لها نصف وهو مائة واثنان واربعون
وربع وهو احد وسبعون وجزء من احد وسبعين وهو اربعة وجزء من مائة واثنين واربعين وهو اثنان
وجزء من مايتين واربعة وثمانين وهو واحد فجميع ذلك مايتان وعشرون فقد تباين العددان المتحابان
والصحيح معنا ما اتفقا حكاينا وهذه السعودية مفقودة ولكن زنة المصاحب ٢٢٠ عدداً اعني بالمصاحب
الذي تريد الاستعطاف له ولكن زنة صورة المصحوب ٢٨٤ عدداً من جنس العدد الاول وتمسك كل واحد
من المتحابين بصورة فانهما يتحابان فلا يزال بينهما المحبة والمودة والمصحوب ابداً يكون محبا للصاحب
ومائلاً اليه وعسى ان يسعد كل واحد منهما صاحبه ويكون على نظر مودة وقبول فان لم يقدر على ما ذكرت فاكتب
العددين في رقعتين تكتب في الواحدة ٢٨٤ وفي الاخرى هذا ٢٢٠ عدداً بالحروف الطبيعية واجعل
كل عدد في دائرة واكتب معه اسمه واسم الاخر من الشخصين واجعل الرقعتين في قطعة شمع وادفنها في مكان
يمران عليه فانهما يتحابان وقد وجدت في كتاب قديم بخط قديم في خواص الحروف ان في العدد ٢٨٤
يسمى العدد المحب يكتب صورتها بالقلم الطبيعي هكذا ٢٢٣ قمر وفي العدد ٢٢٠ يقال له العدد المحبوب
نكتبه بالقلم الطبيعي هكذا فعدد المايتين والعشرين محبة ابداً من العدد مايتان واربعة وثمانون
فاذا كان عند انسان خاتم او لوح فضة او ما امكن من المعادن شيء يكون وزنه مايتين وعشرين وعند
اخر لوح او خاتم وزنه مايتان واربعة وثمانون فالذي عنده ٢٨٤ يميل ويحب الذي عنده ٢٢٠ وان
اردت الاستعطاف وجذب المعشوق فاكتب في ورقة صورة الاعداد الاربعة والثمانين والمايتين بالقلم
الطبيعي واكتب في ورقة اخرى المايتين والعشرين بالقلم وتمسك الرقعتين اثنان فان فرقتا غضبا
فانهما يتحابان ولا يكون بينهما شر ما دامت الرقعتان معهما فان لم يمكن ذلك فارسم كل واحد منهما او لقبه
المشهور في رقعة وارسم مع اسم الطالب المايتين والعشرين ومع اسم المطلوب مايتين واربعة وثمانين
وضع الرقعتين في حق نصف وضع الحق في موضع يمران عليه فانهما يتحابان وهما جرب وصح ان تطعم
انسانا قد بغض اخر مايتين واربعة وثمانين حبا من حبوب الرمان الحلو ومن حب الاسعون الملبس
بالسكر وتطعم المعشوق في ذلك الوقت مايتين وعشرين حبة من الرمان الحلو ومن الاسعون بالسكر
فانهما يتحابان في الحال ولا يفرك كبر الحب ولا صغره فانما الخاصية في العدد وقد يصلح هذه الاعداد
لتربية النحل والغنم ولنعم ابراج الحمام وصيد السمك وكلما تحب اذا فهمت تصريفها وهي السر
المحظور الذي كتمه الا ان حيفة من غيبت الجهال فاياك وكثرة العمل بها فلن لها روحانية شديدة

البطن:
٢

المطلوب واذا اردت الاستعطاف بان يعطف بالعشق باسم المستعطف البديع نطق العدد المحب

مع من تطلب محبتها وهو ان الجبر فيها [illegible] وهو اذا عملت خاتما او لوحا مما اردت من المعادن

وكان له زنة فسمي ذلك العدد وزد عليه مثل خمسه وثلث جزء من احد عشر جزءا من الاصل مهما

بلغ فاعمل مثل زنته خاتما او غيره ثم احمله لمن اردت واجعل الجسم الموزون اولا عندك فان

ذلك الشخص يميل اليه بالمودة والمحبة مثال ذلك ان [illegible] كانت زنته ماية وعشرين [illegible] والخمس [illegible] او غيره ذلك

فجعلنا [illegible] اصلا وزدنا عليه [illegible] مثل [illegible] وهو اربعة وعشرون ومثل جزء من احد عشر جزءا من ماية وعشرين جزءا وهو عشرون

فبلغ ذلك ماية واربعة وستين وهو المطلوب مثال اخر لوحا او غيره كانت زنته ثلاثة وثلاثين درهما وهي الوزن المحبوب جعلنا

اصلا وزدنا عليه [illegible] ذلك ستة دراهم وثلاثة اخماس درهم ثم زدنا عليه ثلث جزء من احد عشر جزءا من الاصل وذلك ثلاثة

دراهم فبلغ المجموع [illegible] واربعين درهما وثلاثة اخماس درهم وهو الوزن المحب فاصنع منه لوحا او غيره من جنسه [illegible]

واحمله الى من اردت فانه يميل اليك بالمحبة والمودة باذن الله تعالى مثال اخر لوحا كان وزنه اثنان وعشرون درهما وهو الوزن

المحبوب فجعلناه اصلا وزدنا عليه [illegible] وذلك اربعة دراهم وخمس درهم ومثل جزء من احد عشر جزءا من الاصل وذلك ثلثان [illegible]

[illegible] العدد من على الاصل بلغ ثمانية وعشرين درهما وخمسي درهم وهو الوزن المحب فاصنع لوحا مثل هذا الوزن واحمله عندك

[illegible] واحمل الوزن الاول [illegible] فانه يميل اليك بالمحبة والمودة مثال اخر اذا كان زنة الاصل درهما وربعا وثمنا وهو ان

المحبوب فوجب ان يكون زنة المحب درهما ونصفا وربعا ونصف قيراط وربع قيراط وخمس قيراط مثال اخر لوحا كان وزنه احد عشر درهما

وهو الوزن للمحبوب جعلناه اصلا واخذنا خمسه وذلك درهمان وخمس درهم ثم اخذنا جزءا من احد عشر جزءا وذلك درهم [illegible] كاملا على

الاصل بلغ [illegible] عشر درهما وخمس درهم وهو الوزن المحبوب فافعل به ما تقدم مثال اخر حسبما كان [illegible] خمسة دراهم وهو الوزن

المحبوب جعلناه اصلا وزدنا عليه مثل خمسه وذلك درهم ثم زدنا على ذلك مثل جزء من احد عشر جزءا من الاصل

وذلك نصف درهم ثم جمعنا ذلك فكان سبعة دراهم ونصف خمس درهم وذلك مقدار الوزن المحب فاصنع به كما تقدم فصل

اعلم ان [illegible] وهي نكتة في استعمال الاعداد المتحابة وذلك ان تختار وقتا من الاوقات التي تذكرنا في باب الربع

اعزك الله تعالى انه خطر في [illegible] وتختار ذلك الوقت لوحين من ذهب او فضة او نحاس بالاوزان المتقدم ذكرها وينبغي ان تكون

من هذه [illegible] وتعمل في ذلك الوقت لوحين من ذهب او فضة او نحاس [illegible] درهم وتنقش في احدى وجهي اللوح المحبوب [illegible]

زنته كل واحد من اللوحين يزيد على ما تقدم وزن ربع او سدس درهم وتنقش في احدى وجهي اللوح المحبوب [illegible] ثم تصنع في

واحدا في طول اللوح او في عرضه ويبتدي بالنقش من جهته اليمنى وهي عمل غير سطر بغير العدد ولا يعود به نقصا ثم تصنع

لا اخر منه ثم من تزيد في وزن مربع ثم تحرر وزن اللوح بحيث انه ينقص وزن الربع او السدس وهو الذي زدته عن قدر

وزنه في وقت النقش ثم [illegible] في احد وجهي اللوح المحب هذا العدد سطرا واحدا في طول اللوح او في عرضه وتنقش في الوجه

الايمن من [illegible] في وزن مربع ثم تحرر وزن اللوح بمبرد بسرب حتى ينقص مقدار الزيادة التي كنت زدتها اولا

التي هي زنة ربع درهم او سدس ثم تجعل اللوحين عند الشخصين الموضوعين اسماهما في اللوحين فان الشخص الذي عنده العدد [illegible]

يعمل ويكتب الذي عنده الاول وينبغي ان ينزل او يفتقر ... كما في كتاب لطائف الاشارات للبوني بالقطع
وذكر افلاطون في محاباة الاعداد المتحابة ان الاعداد هي السر الاعظم ... ثم اثار اول خيفة من غلب الجهال فاكتب
وكثرة العمل بها فان لها روحانية شديدة التعلق ... هذه العلة اوجبت الناس لبعضهم لبعض لمناسبة اعضائهم
وكمية اجسامهم ... ان خلط اوضاع صورهم ... واختلاف نفوسهم ايضا من جهة تباينهم ... ان
حسابات صورهم ... بديع الباري جلت قدرته في صنع عالم مشيئته وقت ارادته لا اله الا هو الرحمن الرحيم
شرح العددين لعله ذلك ... اسباب عددية وخواص فلكية فالعددية ان الضرب ... في اول الاعداد المجذورة
وهي اربعة يبلغ ذلك مائتين وعشرين وهو العدد المحبوب فاذا اردت ان تعمل لنا الجذر وهو ستة عشر بلغ الاول
احدا وسبعين فاذا ضربتها في الجذر ايضا حصل اربعة وثمانون ومائتان وهي العدد المحب واما الفلكية فاذا
طرحنا العدد المحبوب ادوارا على عدد البروج فضل منه اربعة واذا طرحنا العدد المحب ادوارا على عدد البروج فضل منه
ثمانية ضعفه وهو ضعف الاول فاذا ابتدأت لتطرح عدديهما على الجذر من اول بروج الفلك وهو الطالع وقع عدد
المحبوب في البرج السابع وعدد المحب في الثامن وهو العقرب حيث هبط القمر فالثاني نحوسه والاول سعوده وكذا
المحبوب ... سعود ملحوظ لان القمر اذا كان في البرج الرابع في بيته كان الرجح المسعود القوي وهو دليل عدد
المحبوب والمحب العاشق ابدا وهو شبيه بالمنحوس الساقط ... والمهان لافتقاره لغيره لان القمر بالعقرب
موضع سقوط كان ... ساقط المهان الضعيف القوة وهو دليل العدد المحب كما قلنا انفا وكذا اذا اقتنيا كل
من العددين ادوارا على درج السواء وابتدأنا من السرطان وهو اول البروج الامرة لعدد المحبوب ولعدد المحب من
برج الجدي وهو اول البروج المطيعة والقصيرة ... وهو موضع وبال القمر ضد برج السرطان وقع العدد المحبوب
في عشرة من برج الدلو فالمحب يقع في اربعة عشر من برج الميزان وهاتان الدرجتان متناظرتان من التثليث
المتساوي الاضلاع في سطح الفلك المستقيم لان بينهما مائة وعشرين درجة بالمطالع الاستوائية وكذلك ... انا
بالطبع متى برج الحمل او من اي برج اتفق بينهما ثلث الفلك فذلك دليل المحبة والسلام ذكر احمد المجريطي
صاحب رسائل اخوان الصفاء وخلان الوفاء في كتاب غاية الحكيم واحق النتيجتين بالتقديم ان الاعداد المتحابة
اثرها من الشهرة الان غريب وفعلها عجيب هذه الاعداد اذا وضعت على الطعام او الشراب او غير ذلك
مما يتعاطى الشخصان ائتلف ما بينهما وان رسمت في عدد وطبع ... او ماكولا واكله مع من شئت ظهرت مودة
عظيمة وان رسمتها على ثوبك لم يفارقك وكذلك ... والعدد الصغير منها ... والعدد
الاكبر منها ... والعمل بها ان ترسم العدد الاصغر والعدد الاكبر ... وتطعم من شئت الاصغر
من العددين وتأكل انت العدد الاكبر فان الاصغر يطيع الاكبر بالخاصية ...

وتسمى ... من الفوائد عدد الاربعمائة وا... [illegible] استمر في ذلك ووجد على صحته قلت ولم اسمع احدا ذكر هذا غيره وجميع المتقدمين
والمتاخرين ذكروا ان العدد الكامل [illegible] القليل ولقد سالت الشيخ ابا بكر الخطابي عن ذلك فقال لي كل واحد
من العددين يحب الاخر ويعطي [illegible] انما اراد بالعدد [illegible] العدد القليل الاجزاء وبالعدد الكثير الاجزاء والله اعلم
الباب الثاني في صورة الاعداد المتحابة التي استخرجتها بالجبر والطريق الموصل الى ذلك اعلم اعزك الله تعالى اني لبثت
مدة سنين اجتهد في تحصيل عددين متحابين غير المائتين والعشرين والمائتين والاربعة والثمانين وسالت عن ذلك
جماعة من الحساب المهندسين والفراضية وحساب النجوم وحساب الاوقات وسالت المولى تاج الدين [illegible] الموصلي
والشيخ ابا بكر الخطابي وغيرهم فلم يتفق شيئا من ذلك الى ان يسر الله بكتاب في الحساب الهندي وفيه طريق في استخراج
الاعداد المتحابة واضح قريب فامتحنتها باول العددين المتحابين اللذين هما المائتان والعشرون والمائتان والاربعة والثمانون
وصحت باذن الله تعالى ثم استخرجت الاعداد التي تلي [illegible] واعلم اعزك الله ان الاعداد المتحابة لا تحصل الا من الاعداد المتضاعفة
التي هي ازواج الزوج واول الاعداد استخرجت منها الستة عشر واما الثمانية فاني [illegible] فوجدتها لا تحصل [illegible] من الاعداد
المتوالية [illegible] لست اذكرها ههنا واول الاعداد التي استخرجتها من الستة عشر العدد المحبوب وهو العدد الزائد الذي اجزاؤه
اكثر منه وهو سبعة عشر الفا ومائتان وستة وتسعون وهذه صورته ١٧٢٩٦ واذا اجتمعت اجزاؤه كانت ثمانية
عشر الفا واربعمائة وستة عشر والعدد الاخر وهو عدد المحب وهو العدد الناقص الذي اجزاؤه اقل منه وهو ثمانية عشر الفا
واربعمائة وستة عشر وهذه صورته ١٨٤١٦ واذا اجتمعت اجزاؤه كانت سبعة عشر الفا ومائتين وستة وتسعين
فهذان عددان متحابان كل واحد منهما [illegible] فينبغي ان نستعمل [illegible] العددين بجميع الشرح المقدم ذكره برهان ذلك ان
العدد الزائد الاجزاء وهو سبعة عشر الفا ومائتان وستة وتسعون له النصف وهو ثمانية الاف وستمائة وثمانية
واربعون والربع وهو اربعة الاف وثلاثمائة واربعة وعشرون والثمن وهو الفان ومائة واثنان وستون ونصف
الثمن وهو الف واحد وثمانون وجزء من ثلاثة وعشرين وهو سبعمائة واثنان وخمسون وجزء من ستة واربعين
وهو ثلاثمائة وستة وسبعون وجزء من سبعة واربعين وهو ثلاثمائة وثمانية وستون وجزء من اثنين
وتسعين وهو مائة وثمانية وثمانون وجزء من اربعة وتسعين وهو مائة واربعة وثمانون ومن مائة واربعة
وثمانين وهو اربعة وتسعون وجزء من مائة وثمانية وثمانين وهو اثنان وتسعون وجزء من ثلثمائة وستة
وتسعين وهو ستة واربعون وجزء من سبعمائة واثنين وخمسين وهو ثلاثة وعشرون وجزء من الفين
ومائة واثنين وستين وهو ثمانية وجزء من اربعة الاف وثلاث مائة واربعة وعشرين وهو اربعة وجزء من ثمانية
الاف وستمائة وثمانية واربعين وهو اثنان وجزء من سبعة عشر الفا ومائتين وستة وتسعين وهو واحد
واذا جمعت هذه الاجزاء كانت ثمانية عشر الفا واربعمائة وستة عشر والعدد الناقص الذي هو
ثمانية عشر الفا واربعمائة وستة عشر له النصف وهو تسعة الف ومائتان وثمانية والربع وهو اربعة الاف

[illegible]

وستماية واربعة والثمن وهو الفان وثلثماية واثنان ولضعف الثمن وهو الف ومائية واحد وخمسون ولضعف الثمن وهو خمسماية وخمسة وسبعون ولضعف جزء من الف وهو احد وخمسين وهو ستة عشر وخمسين
ولجزء من اثنان وهو ثمانية وجزء من ... وستماية واربعة وهو اربعة وجزء من تسعة الاف وثمان
وثمانية وهو اثنان وجزء من ثلثة عشر الفا واربعة وستة عشر وهو واحد واذا جمعت هذه الاجزاء كانت تسعة عشر
الفا ومايتان وستة وتسعون وهو العدد الاخر بعينه فقد ظهر بهذا المثال تحاب العددين فان العدد الاصغر هو العدد
الزائد الاجزاء وهو سبعة عشر الفا ومايتان وستة وتسعون محبة ابدا من العدد ثمانية عشر الفا واربعماية وستة عشر
فهذان العددان يحتويان على جميع الذي احتوت عليها المايتان والعشرون والمايتان والاربعة والثمانون فينبغي ان يستعمل هذين
العددين المقدم ذكرهما والسلام وهذان العددان يحتويان على صورة العددين واجزاء كل واحد منهما بحروف قلم الهندي فقد اتضح بهذا المثال صحة العددين
المتحابين واتضح معناهما اتضاحا بيناء فقد وضعت هذين العددين في قرطاس مربع كل واحد منهما يحتوي على عدد من هذين العددين في
ضلع وقطر وقد وضعتها بطريقة عجيبة وسوف اذكرها فيما بعد وهذه صورة الشكلين كما يرى وهذان عددان متحابان يستخرجهما من المايتين و
العشرين وهي هذه فالعدد الاول وهو العدد الناقص الاجزاء وهو كما يرى وهو تسعة الاف واربعماية الف وتسعة واربعون
الفا وستة وثمانون والعدد الثاني وهو العدد الزائد الاجزاء وهذا صورته وهو تسعة الاف الف وثلثماية الف وثلاثة وستون الفا و
خمسماية واربعة وثمانون وهذان ايضا عددان متحابان يستخرجهما من المايتين والستة والخمسين وهذه صورتهما واحد العددين وهو العدد
الناقص الاجزاء وهو هذا العدد وهو ستة وستون الف الف واربعماية الف وسبعة وتسعون الف ومايتان وستة عشر والعدد
الثاني وهو العدد الزائد الاجزاء وهو هذا وهو خمسة وسبعون الف الف ومايتا الف والفان ومايتان وستة عشر وهذان ايضا عددان
متحابان يستخرجهما من خمسة وستين وخمسماية وستة وثلاثين وهو اخر الاعداد الذي يستخرجهما من العدد المتحابة فاحد العددين
٢ وهو العدد المحبوب وهو الزائد الاجزاء اكثر منه وهو هذا الف الف الف الف وثمانماية الف الف الف
وستة وستون الف الف الف وستماية الف الف الف وسبعة وثلثون الف الف الف وثلثماية الف
وخمسة وتسعون الف الف ومائة الف واثنين ومايتي الف واربعماية وستة عشر وهذا اخر ما استخرجت من العدد والحمد لله
وصاحب الباب الثالث في استخراج الاعداد التي ذكرتها ... التي وضعتها في كتاب الادفاق واعداد
متحابة ذكر طريقا في استخراجها وهو ان تاخذ الاعداد المتضاعفة من الواحد الى ما احببت وتجمعها الواحد معها وتزيد على ذلك العدد الاخر
من الاعداد التي جمعت وتحفظ ذلك ثم تنقص ما جمعت من العدد الذي يلي اخر الاعداد التي كنت جمعت اليه قبله وتحفظ ما لقي فان كل واحد
من العددين عددا اولا ضربت احدهما في الاخر وما اجتمع ضربته في العدد الذي هو اخر الاعداد الذي كنت جمعت اليه فما بلغ فهو احد
العددين المتحابين ثم تاخذ العدد الذي هو يلي العدد الاخير من الاعداد التي جمعت والعدد الذي قبل الاخر الاعداد وبينه وبين عدد
واحد فتجمعهما وتضرب ذلك في العدد الذي هو يلي اخر الاخر الاعداد التي كنت جمعت فما اجتمع نقصت منه واحدا فان كان الباقي عددا اولا
ضربته في العدد الذي هو اخر الاعداد التي كنت جمعت فما اجتمع فهو العدد الثاني من العددين المتحابين الذين بدانا بذكر قرينة فان لم تجمع الشرائط
على ما وصفت كما ذكرته الذي كنت انقصت اليه حتى تجمع واستعملت ما ذكرت فانك تجد ما تريده ولذلك اذا اردت ان تجد عددين اخرين على
على هذه الصفة تجاوزت ايضا ذلك العدد وفعلت به مثل ما فعلت اولا كما تقدم وقس على ترتيب ما وجدت من الاعداد فهو كذلك

العدد ... الواحد والاثنين والاربعة فكان ... سبعة وزدت على ذلك اجزاء الاعداد وهو اربعة ... اجزاء الاعداد وهو اربعة فصار
ذلك احد عشر فنقصت من ذلك اجزاء الاعداد الاربعة وهو اثنان بقي من المجموع الاول خمسة وهو عدد ... فضربت احد عشر في خمسة
فكان ذلك خمسة وخمسون فضربت ذلك ... في ... فكان ذلك مائتين وعشرين وهو احد العددين المتحابين
ثم اردت العدد الآخر فزدت على اجزاء الاعداد التي ... وذلك ثمانية على العدد ... عدد واحد وهو واحد
فصار ... فضربت ذلك في العدد الذي هو مبلغ اجزاء الاعداد ... فكان ذلك ثمانين وسبعين فنقصت منه واحدا بقي
واحد وسبعين وهو عدد اول فضربته في اجزاء الاعداد التي ... وهو اربعة فبلغ ذلك مائتين واربعة وثمانين وهو العدد الثاني من
العددين. طريق آخر في استخراج الاعداد التامة ذكرها محمد ... رحمه الله قال الفرد الاول كله ناقص ... من عدد واحد
... كله ناقص وزوج الفرد الاول كله ناقص ما عدا الستة وزوج الزوج كله ناقص وما بقي من العدد ... فقليل منه
الزائد والاكثر ناقص وزوج الزوج والفرد وزوج الفرد ... بعضه زائد واما ناقص ... الاعداد التامة فكلها زوج الزوج والفرد ما عدا الستة
... وان لم يكن عددا فانه يقال فيه تام القوة وكل عدد تام لا بد فيه من الستة والثمانية وهي على التوالي واحد فيه ستة وواحد
فيه ثمانية ولا يوجد في الاعداد الزائدة ... والمتحابة وهي كل عدد زائد اذا جمعت اجزاؤه كانت مساوية للعدد ...
فهي عددان اجزاء كل واحد منهما مساوية للآخر وهما اللذان يقال فيهما متحابان واستخراج الاعداد المتحابة ان تجمع
... مع ما يليها من اعداد زوج الزوج على التوالي الى ان يجتمع منهما عدد ان زدت عليه الآخر من اعداد زوج الزوج المجموعة كان عددا
اولا ... نقصت منه ضعف العدد الآخر من اعداد زوج الزوج المجموعة كان الباقي عددا اولا ... العدد الآخر من العدد
المجموعة ... زدت عليه ونقصت منه واحدا كان العدد ذلك عددا اولا ... ضربت جميع الاولين ... ثم المبلغ في العدد
الآخر من اعداد زوج الزوج المجموعة كان من ذلك العدد ... من العدد الاخير من اعداد زوج الزوج المجموعة كان المبلغ العدد ...
من العددين المتحابين ... الاعداد المتحابة من اعداد زوج الزوج الى غير نهاية مثال ذلك اذا جمعت الواحد والاثنين
والاربعة وزدت على المبلغ ... فصار الجميع احد عشر وهو عدد اول واذا نقصت المبلغ ... بقي خمسة وهو عدد اول
... ما بين الاربعة وهي الثمانية وزدت على المبلغ ... ونقصت منه واحدا كان الباقي احد وسبعين وهو عدد اول
فاذا ضربت ... احد عشر ثم المبلغ في اربعة بلغ ذلك مائتين وعشرين وهو العدد الزائد الاخير من العددين المتحابين فاذا ضربت
الاحد والسبعين في الاربعة بلغ ذلك مائتين واربعة وثمانين وهو العدد الناقص من العددين المتحابين طريق آخر في استخراج
الاعداد ... ذكره ... ابو بكر محمد الحسيني ... رحمه الله في كتاب ... في صناعة ... قال متى جمعت
عددا من اعداد زوج الزوج المبتدئة من الواحد مع الواحد وجعلت ... الباب الرابع في الاختيارات والاقلام المتعلقة بالاعداد
المتحابة اذا اردت عمل المحبة فاجعل صاحب الطالع متصلا بصاحب السابع اتصال مودة ولكن القمر متصلا واجعل رب
طالع المطلوب في البروج المطيعة وهي الصاعدة وهي من اول الجدي الى اخر الجوزاء والق رب طالع الطالب في البروج ...
وهي الهابطة وهي من اول السرطان الى اخر القوس ولتكن السعود ... الطوالع وهي قوية المقبلة ... واجعل القمر يسير
الى الشمس الى المحاق واجعل القمر في السرطان مع الزهرة في اربعة وعشرين درجة الى اخر البرج او في سنبلة ... النور
من ... الى ثلاث درجات منه واجعل القمر متصلا بالشمس من اي جهة كان واذا كانت الشمس مع الرأس ايضا فهو محمود ... من هذا
ان يكون القمر مع الزهرة واجعل القمر في البروج ... ولكن ... بالشمس ... الزهرة من مكان ... في ساعة الزهرة والقمر ...
... وفي كتابه ... ان ... الشمس ... للكواكب وطالعها ... ذلك الكواكب هو المشتري والمتعب ...
واذا ... اعمال تعمل عليها ... ذلك ... في ... الشهر ... ذلك ذكرت ان ... فاجعل ...

ساعة [illegible] من القمر وان [illegible] هيا جا وعطارد [illegible] او كان من [illegible] الحمل [illegible] يوم [illegible] ساعة [illegible] الزهرة [illegible] المشتري وان [illegible]

[illegible] ذلك [illegible] او ما اشبه ذلك [illegible] المشتري وان جعلت [illegible] ذلك

[illegible] ذلك [illegible] بين [illegible] الطالع [illegible]

[illegible] والزهرة [illegible] الطالع او [illegible] الطالع

[illegible] في مكان صالح من الطالع [illegible] صاحب الساعة [illegible] الطالع [illegible]

[illegible] والزهرة والقمر في الثالث [illegible] في مكان [illegible]

[illegible] والطالع [illegible] من [illegible] والزهرة [illegible]

من جميع [illegible]

[illegible] الطالع [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]